

Tijana Grumić

52 HERTZOV

KAZALO

- 6 Zasedba
- 8 Anja Pišot
Umetnosti ni treba nič drugega, kot da obstaja
Pogovor s Tijano Grumić
- 18 Jaka Smerkolj Simoneti
Kaj je večje, nebo ali morje?
- 24 **Kit 52**
- 28 Borisav Matić
**Najmlajša generacija srbskih dramatikov:
kreativnost in prekarnost**
- 38 Tijana Grumić
Najbolj osamljen kit na svetu
- 66 Festival
**In stoletje bo zardelo. Primer Kocbek
jerebika, štrudelj, ples pa še kaj**
- 68 SNG Nova Gorica

Tijana Grumić

52 HERTZOV

Najusamljeniji kit na svetu, 2018

Prva slovenska uprizoritev

Prevajalka **Dijana Matković**

Režiserka **Mojca Madon**

Avtor priredbe in dramaturg **Jaka Smerkolj Simoneti**

Lektorica **Anja Pišot**

Scenografinja **Urša Vidic**

Kostumograf **Andrej Vrhovnik**

Avtor glasbe **Luka Ipavec**

Oblikovalec svetlobe **Andrej Hajdinjak**

Oblikovalca klovnovskih prizorov **Ravil Sultanov** in **Natalia Sultanova**

Oblikovalec zvoka **Stojan Nemec**

Zahvaljujemo se Janu Tomšiču za svetovanje o vokalni tehniki.

Vodja predstave **Marino Conti**

Šepetalka **Arjana Rogelja**

Tehnični vodja **Aleksander Blažica**

Oblikovalci zvoka in videa **Borut Čelik**, **Vladimir Hmeljak** in **Stojan Nemec**

Oblikovalec svetlobe **Samo Oblokar**

Lučna mojstra **Marko Polanc** in **Renato Stergulc**

Rekviziterja **Damijan Klanjšček** in **Gorazd Princič**

Frizerki in maskerki **Hermína Kokaš** in **Katarina Laharnar**

Garderoberki **Jana Jakopič** in **Mojca Makarovič**

Odrski mojster **Stiško Marinič**

Odrski tehniki **Dean Petrovič**, **Bogdan Repič** in **Dominik Špacapan**

Vrviščarja **Damir Ipavec** in **Ambrož Jakopič**

Odrski delavec **Jurij Modic**

Mojster krojač **Robert Žiković**

Šivilji **Marinka Colja** in **Tatjana Kolenc**

Mizarja **Mark Mattiazzi** in **Marko Mladovan**

Predstava ima odmor.

Slovensko narodno gledališče Nova Gorica

Sezona 2021/2022, uprizoritev 5

Premieri 13. in 14. aprila 2022 na malem odru SNG Nova Gorica

Deklica **Ivana Percan Kodarin** k. g.

Deček **Žiga Udir**

Mama **Marjuta Slamič**

Tata **Peter Harl**

Klovn **Matija Rupel**

52 hertzov **Ana Facchini**

Anja Pišot

UMETNOSTI NI TREBA NIC DRUGEGA, KOT DA OBSTAJA

Pogovor s Tijano Grumić

Tijana Grumić (1993) je srbska dramaturginja in dramatičarka. Na Fakulteti za dramske umetnosti Univerze umetnosti v Beogradu je študirala dramaturgijo in leta 2016 diplomirala, magistrski študij zaključila leta 2017, trenutno pa je študentka doktorskih umetniških študijev na isti fakulteti. Že med študijem je sodelovala z različnimi srbskimi gledališči ter na gledaliških festivalih doma in v tujini. Do sedaj je napisala več kot 20 izvirnih dramskih besedil in dramtizacij, ki so bila uprizorjena v različnih srbskih gledališčih, v SNG Nova Gorica pa bo njeno besedilo prvič zaživel tudi na slovenskih odskih deskah.

Že v gimnaziji ste napisali svoj prvi dramski tekst, ki ga je dramski oddelek tudi uprizoril. Je bil to tisti prelomni trenutek, ko ste se odločili, da bosta gledališče in literatura vaša življenjska spremljevalca ali ste to vedeli že prej?

Preden sem postala članica dramskega oddelka na gimnaziji, me pisanje in gledališče sploh nista zanimala. Še več, prva stvar, ki sem jo kdaj koli napisala, je bilo dramsko besedilo za šolsko predstavo. Zgodilo se je tako rekoč iz »nuje«. Ker se dolgo nismo mogli odločiti, kakšno predstavo bomo pripravili v tistem šolskem letu, sem se ponudila, da kar jaz napišem besedilo, saj sem mislila, da to ni preveč težko. Seveda se je izkazalo, da pisanje drame sploh ni tako preprosto, kot sem si predstavljala, po drugi strani pa je bil zame ta proces zelo vznemirljiv, zato sem odločila, da se ob tem poskušam čim bolj zabavati. Tako sta pisanje in gledališče prišla v moje življenje povsem spontano in sčasoma postala moja najpomembnejša dejavnost.

Kaj vam je v gledališču najbližje? Kaj najraje gledate?

Rada gledam predstave, ki se me čustveno dotaknejo ne glede na temo, slog ali žanr. Lahko je klasika, lahko je nekaj modernega, eksperimentalnega, povsem novega. Všeč mi je, ko vidim predstavo, zaradi katere si tudi jaz želim narediti nekaj dobrega. Ko je ustvarjalcem do nečesa mar, se to v gledališču vedno vidi in čuti – in takšno gledališče me zanima.

Sodite v mlajšo generacijo srbske dramatike, t. i. novo generacijo. Napisali ste že 11 avtorskih tekstov in več kot 10 dramtizacij. Vsa vaša avtorska dela so različna srbska gledališča tudi uprizorila. Takšen uspeh danes ne požene prav veliko mladih dramatičark in dramatikov ...

Ko sem začela s študijem dramaturgije, se je zdelo, kot da ni veliko možnosti, da se bom po fakulteti dejansko ukvarjala s pisanjem dramatike in od tega živela. Razmere v srbskih gledališčih so bile takšne, da so večinoma uprizarjali igre že uveljavljenih domačih pisateljev, domačih in tujih klasikov, sodobnih dramskih besedil pa ne prav pogosto. Ampak, kot da se je ta klima v nekem trenutku spremenila ... In tako se je zgodilo, da so še moji teksti prišli na odre srbskih gledališč. K temu sta največ pripomogla dva srbska natečaja za izvirna dramska besedila: natečaj Sterijinega pozorja in regijski natečaj sklada Heartefact, na katerih so se nekatera moja besedila uvrstila v ožji izbor. Mislim, da so uspehi na teh tekmovanjih vplivali na prepoznavnost mojih besedil in mene kot dramatičarke. Toda dejstvo, da imam za seboj že 11 avtorskih besedil, stara pa sem šele 28 let, veliko pove o zahtevah »trga«, torej o imperativu hiperprodukcije, ki se mladim avtorjem vsiljuje kot nuja in edina možnost preživetja na kulturni sceni. Tudi ko neko novo besedilo doživi krstno izvedbo, se le redko zgodi, da ga kasneje ponovno uprizorijo. Poleg tega prekarost, v kateri se znajdejo mladi gledališki avtorji, tudi dramatik, ohranja vzorec nenehne produkcije novega materiala, namesto da bi to negotovost odpravljala. Vsekakor sem vesela, da moja besedila prepoznajo tako institucije kot režiserji in konec koncev tudi občinstvo, ki je močno prispevalo k temu, da je moje delo opaženo, a menim, da to na žalost ni pravilo, ampak zgolj izjema in splet okoliščin. Želim si, da bi v Srbiji začeli razmišljati o nekaterih sistemskih spremembah, ki bi pripomogle h krepitvi sodobne dramatike, se pravi mladih dramatičark in dramatikov.

V poklicno gledališče se vstopili že med študijem in v njem hitro pustili svoj pečat. Kako ste se kot zelo mlada dramaturginja in dramatičarka znašli v tem svetu?

Čeprav verjamem, da je izobrazba študentov dramaturgije na Fakulteti dramskih umetnosti v Beogradu zelo dobra, menim, da se marsičesa lahko naučiš le s praktičnimi izkušnjami v samem gledališču. V tem smislu sem imela srečo, da sem že v času študija začela delati na projektih v poklicnih gledališčih kot dramaturginja in kot dramatičarka. Moja prva izkušnja

s poklicnim gledališčem je bila z mladinskim gledališčem DADOV v Beogradu. DADOV je bil priložnost za številne študente FDU, da prvič naredijo projekte, ki niso povezani s fakultetnimi obveznostmi. Čeprav smo bili zelo mladi, nas je gledališče obravnavalo kot profesionalce, kar je vplivalo na to, da smo svojo nalogo vzeli resno in jo opravili profesionalno. Toda biti mlada in hkrati biti ženska prinaša svoje izzive v vsaki službi, tudi v gledališču. Rekla bi, da je največji izziv za mlade, ki šele vstopajo v ta posel, to, da sploh dobijo priložnost in so za svoje delo pošteno plačani. Mladi so pogosto pod pritiskom in sprejemajo zaskrbljujoče delovne pogoje, samo da lahko delajo in da je njihovo delo opaženo. Dodaten pritisk ustvarja občutek, da ni prostora za napake. Jaz sem v poklicnem gledališču aktivna že kar nekaj let in se še zmeraj srečujem s številnimi ovirami, s katerimi sem se spopadala, ko sem šele začela delati v gledališču, zato verjamem, da začetnikom tudi danes vsekakor ni lahko.

Ste prejemnica številnih literarnih in gledaliških nagrad, prvo ste prejeli že med študijem. Kaj vam pomenijo nagrade?

Nagrade so zagotovo spodbuda za nadaljnje delo in tudi potrditev, da je to, kar delam, dragoceno. Nagrada je na nek način tudi odgovornost, da še naprej delam kakovostno in upravičim *zaupanje*. Poleg tega, da te kot avtorico ali avtorja umestijo na kulturno sceno, nagrade prinašajo vidnost tvojemu delu in s tem potencialno priložnost, da ga prepoznajo tudi druge institucije. Ko sem recimo prejela nagrado »Borislav Mihajlović Mihiz« za dramsko ustvarjanje, je to pomenilo tudi natis knjige dramskih tekstov, kar je za mladega dramatika izjemno pomembno. Lepo je, ko te nekdo vpraša, kje lahko prebere tvoje drame, ti pa ga lahko usmeriš k svoji knjigi. Navsezadnje, številne nagrade poleg vidnosti in prepoznavnosti prinašajo s seboj tudi denarni del, ki ni nič manj pomemben od ostalih vidikov, saj zagotovi, da se lahko nekaj časa posvetim izključno pisanju in se ne obremenjujem z različnimi priložnostnimi deli.

Tako za *Najbolj osamljenega kita na svetu* kot tudi za ostale vaše tekste je značilen poetični realizem. Vam je ta žanr na splošno blizu ali se tekst pač zgodi v določenem slogu?

Slog je prišel bolj sam od sebe in ne zato, ker bi ga poskušala doseči ob upoštevanju nekih modelov. Ob študiju dramatike in njenega razvoja skozi zgodovino je zagotovo bilo nekaj avtorjev ali poetik, ki so mi bile bolj všeč kot druge. Poleg tega je bilo na naši fakulteti dobro, da smo vsako leto zamenjali profesorje glavnih predmetov. Tako sem poskušala eksperimentirati z žanri in slogi, da bi našla tisto, kar me zanima in kar me navdušuje – in izkazalo se je, da je to poetični ali celo magični realizem. Čeprav morda pri pisanju izhajam iz resničnega in znanega sveta, si tega, o čemer pišem, nikoli ne poskušam vnaprej predstavljati na odru, ampak vedno vidim nek svet, ki je podoben temu, v katerem živimo, a je še vedno malo odmaknjen. Zato so tudi moji junaki, njihov jezik in njihov svet vedno malo »odmaknjeni«.

O čem najraje pišete? Od kod črpate snov?

Navdih črparam iz različnih virov – od spominov na otroštvo in osebnih izkušenj, zgodb, ki jih slišim, do vsega, kar vidim pred seboj in kar se mi zdi, da je treba spremeniti ali o tem vsaj naglas spregovoriti. Največ pišem o stvareh, ki me obkrožajo in name neposredno vplivajo na osebni ali čustveni ravni. V nekaterih prejšnjih fazah ustvarjanja so to bile večinoma teme, povezane z (dis)funkcionalnimi družinskimi odnosi, dozorevanjem in odraščanjem, v zadnjem času pa so se te teme začele prepletati s širšimi družbenimi vprašanji. Tudi ko pišem o družbenopolitičnih temah, te še vedno ostajajo v kontekstu neke intimne zgodbe. Vprašanje smrti ter različnih oblik izgub in ločitev je v mojem delu stalno prisotno, verjetno zato, ker se tudi sama skušam navaditi na njihovo neizogibnost.

Na prvi pogled naslov *Najbolj osamljen kit na svetu deluje, kot da gre za otroško predstavo, vendar tekst govori o resnih temah. Zakaj ste se odločili za takšen naslov?*

Navdih za tekst sem dobila v novici o resničnem kitu. Ostali kiti iste vrste njegove glasovne frekvence ne prepoznajo in zato je osamljen. Živi z drugimi kiti, hkrati pa je od njih ločen, saj z njimi ne more komunicirati. Res se mi je zdel najbolj osamljena stvar, kar jih obstaja, zato je iz tega izhajal naslov *Najusamljeniji kit na svetu (Najbolj osamljen kit na svetu)*. Čeprav ta naslov lahko deluje tudi kot naslov slikanice ali igre za otroke, sem z njim želela ohraniti kontrast med otročjostjo in resnostjo, ki jo prinaša vsebina igre. Mislim, da v konfliktu takih skrajnosti pride do jasnejšega preizpraševanja velikih tem in težkih čustev, nato pa do lažje katarze.

Morje je v vaših delih zelo pomemben motiv, ki se stalno pojavlja, tudi v *Kitu*. Kaj vam pomeni morje?

Zdi se mi, da je morje *hrepenenje* v najširšem pomenu besede. Hrepenenje po svobodi, sreči, toplini, ljubezni. V dosti mojih tekstih je tam kot končni cilj potovanja – resničnega ali notranjega, metaforičnega. Morje je prostor svobode.

Pomembna pa je tudi družina. Tokrat nekje med nebom in morjem ...

Ko sem se vpisala na doktorski študij, je bila ena prvih izpitnih nalog napisati esej o svojem umetniškem delu. Sprva se mi je zdelo, da ta naloga nima dosti smisla, potem pa sem ugotovila, kako pomembna je. Šele ko sem se distancirala od svojega dela in se postavila v perspektivo opazovalca, ki delo analizira s teoretičnega vidika, sem ugotovila, koliko vzorcev in motivov se ponavlja v vseh mojih besedilih, česar se do takrat kot avtorica nisem zavedala. Vendar to ni nenavadno, sploh če gledamo v kontekstu zgodovine dramatike, kjer vidimo, kako se drama-

tiki vse od antike do danes ukvarjajo z različnimi zgodbami in tematikami ter jih zelo pogosto umestijo v določene družinske okvire. Enako so v mojih delih najpogostejši temelj družina in družinski odnosi. Tudi če osnovni tematski okvir nima nobene zveze z družinsko zgodbo, je le-ta skoraj vedno izhodišče, skozi katerega se lomijo drugi motivi in teme, ki so širši od te družine. Mislim, da to v veliki meri izhaja iz patriarhalne zapuščine, ki jo nosimo s seboj in jo skušamo dekonstruirati, posledično pa tudi iz (intimne) potrebe po ponovnem preizpraševanju mnogih konceptov, ki so nam na tak ali drugačen način vsiljeni. Zato se v svojih besedilih pogosto sprašujem, kaj je danes družina, kako izgleda in kdo vse jo lahko sestavlja.

Tekst *Najbolj osamljen kit na svetu* je nastal po naročilu Srbskega narodnega gledališča v Novem Sadu. Se pisanje po naročilu močno razlikuje od prostega ustvarjanja?

Srbsko narodno gledališče v Novem Sadu je po uprizoritvi mojega besedila *Moćni rendžeri ne plaću* (slov. prev. *Power Rangerji ne jočejo*) naročilo nov tekst. Vendar so mi namesto tematskih okvirov in formalnih omejitev dali svobodo, da pišem, o čemer hočem in kakor hočem. Ta redka svoboda je neverjetno dragocena, hkrati pa strašljiva. Imeti pred seboj samo bel papir, ponuja veliko možnosti, tem, izbire. V morju vsega tega je bilo zelo težko izbrati, s čim se bo ta tekst ukvarjal. Zato se mi zdi, da to ni bilo tipično pisanje po naročilu, saj sem imela pravzaprav veliko svobode. Edina omejitev je bil rok. Na srečo! Ker če ne bi bilo roka, kdo ve, kdaj bi končala. Na nek način mi je vseh situacija, ko so dani okviri, znotraj katerih se moram znajti in ustvarjati. Takrat se mi pisanje zdi kot reševanje uganke, ki je, vsaj zame, vedno vznemirljivo.

Zasledila sem, da ste tudi »ambasadorka jokanja«. Lahko kaj več poveste o tem zanimivem poslanstvu?

Večji del odraščanja sem se vzdržala joka in izkazovanja čustev. Poleg tega okolje, v katerem sem odraščala, ni podpiralo pogovorov o občutkih, še manj pa joka in drugih tako »ekstremnih« oblik izražanja čustev. Ko pa sem pri 14 letih resno zbolela, je bilo obdobje okrevanja tudi obdobje, v katerem sem spoznala, da ne morem več zadrževati ničesar, niti joka ne. In tako sem začela jokati zaradi vsega – žalosti in jeze in lepote, pa tudi jokati povsod – doma, v gledališču, na ulici, na avtobusu ... Na svetu je toliko lepih in ganljivih stvari in včasih je v redu, da se zaradi njih zjokamo. Ponavadi jokam, ko se udeležim kakšnih solidarnostnih dejanj, najbolj nenavadna epizoda joka pa je bila, ko sem nekega poletnega dne čakala na avtobus in pred seboj zagledala kletko, polno lubenic. Stala sem tam, gledala te lubenice in jokala, ker sem pomislila, kako so lepe, potem pa sem začela jokati še bolj, ker so še lepše, ko so prerezane na pol. V redu je, da jočeš, ko se ti joče, in mislim, da moramo to kot družba normalizirati.

Nam mogoče lahko razkrijete, ali pripravljate kakšen nov projekt, nov tekst?

Letošnje leto se je začelo s polno paro in kaže, da bo tak tempo trajal vse do poletja. Pred kratkim sem napisala nov tekst za predstavo, ki nastaja v Bitef teatru v Beogradu, in bo premiero doživela predvidoma sredi aprila. Posebnost tega projekta je, da bo to lutkovna predstava, v kateri bodo lutke zavrženi robotski gospodinjski aparati. Predstava se ukvarja s temo okoljskih katastrof in sveta brez ljudi, zato je bilo pisanje zame vznemirljivo, vaje in opazovanje, kako se vse razvija, pa je še vznemirljivejše. Poleg tega sodelujem pri projektu, v katerem pet pisateljev iz Hrvaške, Bosne in Hercegovine ter Srbije pišemo kratke tekste o Milevi Marić Einstein, premiera omnibusa naj bi zaključila letošnje Sterijino pozorje. Kmalu se bom začela ukvarjati tudi z več uprizoritvami, pri katerih bom sodelovala kot dramaturgija: pri otroški predstavi v Malem gledališču Duško Radović ter pri predstavah v Narodnem gledališču v Beogradu in Beograjskem dramskem gledališču. Ko bo vsega tega konec, upam, da bom poleti končno uspela dokončati drugi del *Pig trilogije*, ki jo razvijam že nekaj časa.

Mogoče še kakšna beseda za vse mlade gledališke ustvarjalce ...

Čutim pritisk, da moram za konec povedati še kaj zelo modrega, vendar bi samo rada spomnila vse tiste, ki ustvarjajo gledališče, naj verjamejo vase in v svoje notranje občutke. Včasih se vam bo zazdelo, da je treba nekaj narediti tako, drugič drugače, a edina resnica je, da umetnosti ni treba nič drugega, kot da obstaja.

Jaka Smerkolj Simoneti

KAJ JE VEČJE, NEBO ALI MORJE?

»Spomin je čudna reč. Ne deluje, tako kot sem mislila. Mi smo tako omejeni s časom, z njegovim redom.«

Denis Villeneuve, *Arrival*

To vprašanje nima odgovora. No, če smo čisto iskreni, ga seveda ima. Vendar je ta odgovor spremenljiv glede na to, kaj pojmuje kot nebo in kaj kot morje. Odvisen je od našega pogleda. Svet je tak, kot ga vidimo skozi lastne oči (pa naj bodo oči kot čutilo tu le znak nekega širšega, bolj metaforičnega »videnja«). Naš pogled pa je prav tako spremenljiv kot odgovor na zgornje, na videz preprosto vprašanje. In zdi se, da je *52 hertzov* pravzaprav predstava na videz preprostih vprašanj. Odgovori na ta vprašanja, ki si jih sami le poredko zastavimo, saj so svojevrstne samoumevnosti, se zameglijo v trenutku, ko jih razgalimo. Denimo: »Kaj je tisto, kar smo že vsi slišali, pa nihče ni razumel? Kaj je pesem najbolj osamljenega kita na svetu? O čem govori?« Odgovore na ta vprašanja spreminjajo izkušnje, ki si jih nabiramo skozi življenje, pa tudi ljudje, ki v naša življenja vstopajo in (velikokrat še mnogo bolj) iz njih izstopajo na takšen ali drugačen način. Vsaka nova informacija vrže senco na znanje, ki smo ga nabrali do tega trenutka. Odtis sveta se v naših očeh spremeni in tako se spremenimo tudi mi. Naša krila se širijo, a so tudi vedno bolj obtežena z vsako novo stvarjo, ki jo (iz)vemo. Če torej pomislimo na splošno znano dejstvo, da vemo o vesolju – v katerega se večina nas nikoli ni in nikoli ne bo podala – veliko več kot o morju, ki smo ga v našem okolju skoraj gotovo že vsi obiskali, postane želja po jasnem odtisu sveta, po jasnem odgovoru še veliko bolj izmuzljiva. A v tem klobčiču izmuzljivosti se skriva lepota, le uvideti (ha!) jo moramo. Na teh temeljih raste dramsko besedilo Tijane Grumić *Najbolj osamljen kit na svetu* in iz teh temeljev izhaja uprizoritev *52 hertzov* v režiji Mojce Madon.

Dejstvo, da je *52 hertzov* resnično živo bitje (ali več njih), ki jih ljudje poslušamo že dve desetletji, a jih še nikoli nismo videli, je osnovna tema, ki metaforično združuje vse like. Slišani, a ne zares videni. Videni, a ne zares slišani. Pred nami se zvrstijo v različnih življenjskih obdobjih – zdaj stari in takoj naslednji trenutek zopet mladi nam odigrajo eno celo življenje. Igra je spominska, v čemer postane še bolj izmuzljiva, saj je spomin, kot vemo, izrazito subjektivno doživetje. Pesem

tega samotnega kita je v prvem planu tihotno brnenje, ki brli na sami meji slišnosti za človeška bitja, kamor lahko vsak sam projicira občutja, besede, doživljaje. Podobno je s spominom, v katerem je tisti, ki se spominja, vedno tudi osrednji junak, projektor občutij, besed, doživljajev. Prav zato se zdi, da je gledališče izrazito primeren teren za osvetljevanje tovrstnih zgodb, četudi je resnični kit navdihnil že kopico filmskih, glasbenih in literarnih del. Oder namreč omogoča soobstoj več spominov, živih in mrtvih, človeških in živalskih, ne da bi od njih terjal eno samo končno resnico. V *52 hertzov* smo tako soočeni s konglomeratom časov in prostorov, v katerih zgodbo sočasno pripovedujejo naslovni kit, jedrna družina (Mama, Tata, Deček, Deklica), ki deluje kot nekakšen kolektivni osrednji dramski junak, in Klovn, ki v zgodbo vstopa kot njen pripovedovalec ali morda še bolje gledalčev vodič po predstavi.

Vsak od njih po eni strani tke pripoved svojega življenja, ki se pred gledalcem skorajda praviloma odvije v celoti. Prav preseki med njihovimi pripovedovanji, dobesedna ali zgolj asociativna srečanja posamezne zgodbe jačajo, posledično neka majhna zgodba pred nami zaživi kot izrazito velika, skorajda operno usodna drama. Če bi vendarle poskusili *52 hertzov* osmisлити skozi eno samo vprašanje, bi bilo to v celoti nemogoče, saj bi se izoblikovalo glede na odgovore na vprašanje, kot je: »Kdo je naš glavni lik?« Tijana Grumić skozi dramsko besedilo skrbno vnaša poetične monološke strukture, ki razgrinjajo doživljanja posameznih likov. Tako se iz trenutka v trenutek spreminja junak, ki naj bi mu sledili. Vsakič znova smo prepričani, da se bistvo skriva v tistem, čigar spominom smo priča, v tistem, ki v resnici pripoveduje zgodbo. V tem monološkem mnoštvu pa postanejo še posebej opazne in pomenljive poetične tišine, ko posamezni liki ne spregovorijo. Tako celotna dramska struktura sama na sebi deluje kot nezanesljivi pripovedovalec, kakor da je sama na sebi odtis nekega spomina, zamegljenega s strani tiste, ki se ga je odločila zapisati. *52 hertzov* resnično ni ena sama zgodba, niti ne zgolj tiste tri izpisane v dramski predlogi, saj se ji skozi »uprostoritev« pridruži kopica drugih. Nekatere zgolj epizodično, s pojavitvami pogosto spregledanih ljudi, ki jih na odru uzremo tako hipoma kot načeloma v življenju, druge bolj epohalno, saj ključno zaznamujejo naše dojemanje prostora, časa in predstave same. V tem skuša *52 hertzov* slediti kitovi pesmi.

Pesmi kitov so specifične, saj so izrazito kompleksne, v čemer se tudi razlikujejo od preostalih sporazumevalnih zvokov drugih morskih sesalcev, denimo izrazito vokalnih delfinov. Pojejo le samci petih vrst vosatih kitov (sinji kit, brazdasti kit, grenlandski kit, ščukasti kit in kit grbavec), ki neprestano skladajo nove pesmi s ponavljajočimi se stavki in motivi, po katerih lahko med drugim tudi razločimo posamezne »družine« na njihovih poteh po svetovnih morjih. Srečevanja teh »družin« povzročajo, da se glasbeni motivi med seboj izmenjujejo in nato tudi preoblikujejo. Tako je tudi v naši predstavi, kjer se posamezne teme, motivi, »družine« odvijajo zdaj sočasno, zdaj ena mimo druge, se zgrešijo, se srečajo, se ponavljajo v melodični kompoziciji. S svojim soobstojem pa tvorijo nov, venomer razvijajoči se jezik.

Gre za specifično dramaturgijo, ki se oddaljuje od linearnosti in se v večji meri posveča čustvenemu doživetju realnega. Čustva so tista, ki diktirajo čas, kako hiter ali počasen je njegov ritem. Prav tako je čustveno doživetje tisto, ki določa videz oseb, te se na odru pojavljajo kot fizične manifestacije svojih čustvenih stanj, njihove transformacije pa so likovne transformacije psiholoških obratov. Pred nami se razpre asociativna mreža, ki se šele skozi trajanje postopoma oblikuje v neko razdrobljeno, majhno, krhko podobo nečesa, čemur bi si želeli reči srečen konec. Ključna beseda je podoba, saj gre pri tem potovanju prav za potovanje skozi slike, morda družinski album, morda satelitske posnetke, morda naključno izpraznjen fotoaparati za enkratno uporabo na novoletni zabavi. Slike pripovedujejo, ko nam zmanjka besed. Z njihovo pomočjo se lažje razumemo in prav želja po razumljenosti je ena od ključnih vsebin *52 hertzov*.

Podobe žalosti, izgube, sramu, osamljenosti se znajdejo sopostavljene z zabavami, užitki, pijanostmi, »zaljubljanji«. Sredi teh velikih dogodkov pa čisto majhni ljudje, ki se trudimo, da bi bili slišani. Ne glede na to, kako tesno smo obkroženi z drugimi ljudmi – in ponekod smo tako zelo, da to že postaja ogrožajoče za naš planet –, smo še vedno večji del svojih življenj obsojeni na občutek nerazumljenosti. Na občutek osamljenosti. Zato ta komaj slišna frekvenca tako rezonira z našimi – če si drznem izkoristiti to besedo – srca. V podobi kita, ki brez ciljno tava skozi brezmejno mrzlo črnino globokega morja, se namreč vsak izmed nas skriva v trenutkih, ko bi lahko rekli, da ni nič samotnejšega kot človek med ljudmi. Takrat se zdi, da radi dvignemo pogled gor proti zvezdam, da skušamo razumeti svoj planet v vsej svoji majhnosti. No, prav tako radi poslušamo glasbo, saj se v njej pogosto skrivajo čustva, ki jih sami ne znamo izraziti. V tem početu počasi nabereмо črepinje samih sebe in jih spet sestavimo. In to je zgodba *52 hertzov*. V resnici je tako preprosto, kot če bi rekli, da se je nekoč nekje razbila ena kitajska vaza, ki jo je bilo treba spet zlepiti skupaj.

KIT 52

Po globinah severnega Pacifika se razlegajo klici osamljenega kita, na katere se nihče ne odziva. Kitov vzdevek je Kit 52.

Širijo se govorice, da že desetletja zaman išče družbo. Tava po globinah severnega Pacifika, kot bi bil popolnoma neviden in nem. Ljudje – njegovi najpozornejši poslušalci – so mu nadeli vzdevek: Kit 52. Legenda o kitu samotarju, nemara ena od najbolj romantičnih morskih zgodb, kar se jih je rodilo v bližnji preteklosti, sega v leto 1992. To je zgodba o kitu, ki poje in kliče, a se na njegove klice nihče ne odziva. Dvainpetdeset, najbolj osamljeno število. Število, ki ne opisuje dolžine, širine ali kakega posebnega vzorca na telesu tega morskega orjaka, saj ga doslej še nihče ni videl.

Niti njegove vrste ne poznamo, četudi znanstveniki na podlagi njegovih sezonskih selitev domnevajo, da bi lahko šlo za neko obliko sinjega kita. Število 52 v resnici označuje frekvenco 52 Hz – neobičajno frekvenco, na kateri so prvič zaslišali njegovo pesem. Njegovo, ne njeno – v svetu kitov namreč samci pojejo pogosteje in glasneje, zlasti v paritveni sezoni. Po človeških merilih je to globoki bas, najnižji ton na tubi. V morskem svetu pa je to zelo visok ton. Drugi kiti se namreč oglašajo na precej nižjih frekvencah, najpogosteje okrog 20 Hz. Zato mnogi sklepajo, da je prav to glavna ovira, ki Kitu 52 preprečuje, da bi vzpostavil stik z drugimi, četudi je skozi leta svojo frekvenco znižal na 47 Hz.

Glasbo kitov so znanstveniki začeli preučevati že v petdesetih letih prejšnjega stoletja. S pomočjo hidrofonov – dela »sistema za milijardo dolarjev«, ki ga je zasnovala ameriška mornarica za sledenje sovražnim podmornicam v drugi svetovni vojni – so prisluhnili oceanu.

Leta 1989 pa so morski biologi z inštituta WHOI (*Woods Hole Oceanographic Institution*) zaslišali nenavaden zvok, ki ga predtem še nikdar niso zaznali. William Watkins, eden izmed znanstvenikov iz te skupine, je posnetke zbiral še naslednja tri leta in naposled so leta 1992 z gotovostjo potrdili, da gre za kita z edinstveno anomalijo zvočne šablone. Nadaljnje spremlja-

nje je bilo izredno zahtevno, saj kita še nihče ni videl in nihče ni mogel predvideti njegovega obnašanja. Iz leta v leto so spremljali njegove selitve od Aljaske do Mehike. Gre za traso, ki je značilna tudi za druge kite, toda ves čas se je zdelo, da je ta kit povsem sam in da se na njegove klice nihče ne odziva.

Razlogi, zaradi katerih se kiti oglašajo, niso bili nikdar docela pojasnjeni, obstajajo pa številne hipoteze: orientacija v prostoru, iskanje hrane, medsebojna komunikacija. Pri nekaterih vrstah, kot sta kit grbavec in sinji kit, imajo klici vlogo tudi pri iskanju spolnega partnerja. Uspeli so identificirati celo različna »narečja« klicev na različnih področjih. Prav tako so opazili, da kiti nekaterih vrst ob prihodu v novo okolje spremenijo svojo pesem, da bi se prilagodili kitom, ki jih tam srečujejo. Samci so glasnejši od samic in obenem najglasnejše živali na svetu. Znajo brenčati, žvrgoleti, kruliti, cviliti, se oglašati kot ladijske sirene. Njihovi glasovi se razlegajo na tisoče kilometrov daleč skozi ocean.

Še vedno pa je težko pojasniti, zakaj se Kit 52 oglašja tako zelo drugače kot drugi kiti. Najbolj razširjena je teorija, po kateri ta edinstveni glas pripada hibridni vrsti, ki je nastala s križanjem sinjega in brazdastega kita. Ob tem nekateri strokovnjaki trdijo, da je zvok, ki ga spušča ta samotar, sicer edinstven, vendar drugim kitom ni nerazumljiv. Eden od teh strokovnjakov, Christopher Clark z Univerze Cornell, meni, da ta kit na svoje sorodnike nemara nima posebej velikega vpliva, a ga ti gotovo slišijo: »Drugi niso gluhi, le on je čuden.«

Po drugi strani pa je Kit 52 med ljudmi vzbudil trajno in intenzivno sočutje. Na strokovnjake, ki ga preučujejo, so se mnogi obračali s sporočili, da razumejo takšno osamljenost in se tudi sami pogosto počutijo tako. Nekaj posameznikov z motnjami sluha je namigovalo na možnost, da ima tudi Kit 52 takšno invalidnost. Znanstveniki sicer menijo, da ne gre za zdravstvene težave, kar med drugim utemeljujejo na podlagi dejstva, da je bil ta kit sposoben popolnoma sam preživeti dolga leta v neizprosнем okolju, zato ni verjetno, da bi imel kako pomembnejšo telesno pomanjkljivost.

Prav tako nekateri znanstveniki dodajajo, da kitovih čustev ne bi smeli enačiti s človeškimi in da je povsem mogoče, da Kit 52 sploh ni osamljen. Opažanja iz leta 2010, ko so takšne »glasbene šablone« zaznali še na nekaj drugih lokacijah, nakazujejo na možnost, da v resnici obstaja več kitov s takšnimi lastnostmi. Toda za dokončen odgovor bo potrebnih še veliko raziskav in dokazov. Biologi se nadejajo, da nam bo razvoj novih avdiosistemov, s katerimi lahko v centru WHOI analizirajo in obdelujejo zvoke morskih sesalcev v tako rekoč realnem času, omogočil, da dokončno spoznamo to skrivnostno žival.

Vir: Elementarijum

Elementarijum je portal Centra za promocijo znanosti, na katerem se dnevno objavljajo novice in zanimivosti z različnih področij znanosti in tehnologije. Predvsem pa so za njega značilna poljudnoznanstvena besedila, katerih namen je širjenje znanja, negovanje znanstvene kulture in spodbujanje znanstvene pismenosti.

<https://nationalgeographic.rs/priroda/zemlja/a19546/usamljeni-kit.html>

Prevedel Jaka Fišer

Borisav Matic

NAJMLAJŠA GENERACIJA SRBSKIH DRAMATIKOV: KREATIVNOST IN PREKARNOST

Postati (mladi) dramatik v Srbiji, kar vključuje tako kontinuirano pisanje dramskih besedil kot njihovo uprizorjanje, nikakor ni preprosto. Mladi pisci se soočajo z zaprtimi institucijami, dominacijo domačih in tujih klasičnih besedil na repertoarjih, nerednimi angažmaji in nizkimi honorarji; če pa že dobijo priložnost za redno delo, so praviloma primorani pisati besedila za različne medije in različne umetnostne zvrsti ter se ukvarjati z različnimi dramskimi dejavnostmi, da bi zaslužili za preživetje. Toda vsem težavam navkljub se je v zadnjih letih izoblikovala nova generacija dramskih piscev, ki v svojih delih preizprašuje lasten položaj in premise sodobne družbe ter se pri tem poslužuje sodobnega in kompleksnega dramskega izraza. Nekateri od dramatikov te generacije so Tijana Grumić, Filip Grujić, Staša Bajac, Vida Davidović, Nina Plavanjac in Đorđe Kosić. V pričujočem besedilu bomo skušali podrobneje predstaviti najmlajšo generacijo srbskih dramskih piscev, pri čemer si bomo v prvem delu pogledali družbeni in umetniški kontekst, v katerem ustvarjajo, v drugem delu pa se bomo osredotočili na tematske in formalno-slogovne značilnosti njihovih del.

Družbeni in umetniški kontekst, v katerem ustvarjajo mladi pisci

Če želimo razumeti kontekst, v katerem se mladi dramatikki skušajo uveljaviti, se moramo za začetek zavedati dejstva, da imajo domača sodobna dramska besedila v srbskem gledališču relativno majhno vlogo. Gledališki kritik Slobodan Savić je 8. marca letos v oddaji *Branje gledališča* na drugem programu Radiotelevizije Srbije predstavil rezultate svoje raziskave, v kateri je sodelovalo 12 gledališč iz Srbije, njen cilj pa je bil ugotoviti, koliko predstav je v zadnjih petih letih nastalo na podlagi domačih sodobnih besedil. Največ domačih sodobnih dram so uprizorili v Ateljeju 212 – takšnih je bilo 14 predstav. Sledili sta Srbsko narodno gledališče v Novem Sadu in Narodno gledališče v Nišu s 13 takšnimi uprizoritvami v vsakem od njiju. V Narodnem gledališču v Beogradu so v istem obdobju uprizorili pet takšnih besedil, v Jugoslovanskem dramskem gledališču, kot enem od večjih beograjskih mestnih gledališč, pa v zadnjih petih letih le štiri. V nekaterih gledališčih v notranjosti države je situacija še slabša – v Narodnem gledališču v Subotici so v tem obdobju postavili le tri takšne predstave. V praksi to pomeni, da si po dve ali tri uprizoritve sodobnih srbskih dram na leto gledalci lahko ogledajo le v treh srbskih gledališčih, medtem ko v ostalih gledališčih v povprečju vsako leto uprizorijo kvečjemu eno takšno besedilo.

Eden od razlogov za tako skromno zastopanost sodobnih domačih piscev je dejstvo, da program srbskih institucionalnih gledališč v veliki meri temelji na klasiki. Za primer lahko vzamemo bogat in produkcijsko zahteven repertoar Beograjskega dramskega gledališča za leto 2022 – napovedanih je 10 premier pod taktirko znanih domačih in tujih režiserjev, med drugimi Franka Castorfa, Diega de Bree, Harisa Pašovića, Miloša Lolića, Nikite Miliivojevića, Borisa Liješevića in Ane Tomović. Toda z eno samo izjemo – uprizoritvijo novejših drame *Yankee Rose* Slobodana Obradovića – bodo vse te predstave temeljile na klasičnih besedilih. Takšna repertoarna politika jasno kaže, da gledališča v klasičnih besedilih vidijo zanesljivo pot do občinstva, medtem ko se jim uprizarjanje novih besedil mladih avtorjev zdi tvegano. Posledično pa tudi v primerih, ko v gledališčih ponudijo priložnost za delo mladim avtorjem, tveganje skušajo zmanjšati tako, da jih slabše plačajo, njihove predstave pa porinejo na razne komorne odre in jim namenijo manj sredstev v smislu igralcev, drugega osebja in tehnike.

Toda vsej zaprtosti in inertnosti institucionalnih gledališč navkljub se je del mladih dramskih piscev uspel uveljaviti in svojim besedilom zagotoviti pot na oder. Velik del zaslug imajo natečaji za sodobna dramska besedila, ki avtorjem omogočajo objavo nagrajenih besedil v tiskani ali elektronski obliki ter uprizoritev v enem od gledališč. Mnogi avtorji so prav priložnost, ki se jim je ponudila na teh natečajih, izkoristili tudi kot odskočno desko za nadaljevanje dela v gledališču. Pri tem še zlasti izstopa Natečaj za izvirno domače dramsko besedilo v okviru festivala Sterijino pozorje, ki ga organizirajo vsako leto, nagrajeni avtorji pa so deležni tako denarne nagrade kot tudi objave in uprizoritve besedila. Vsega navedenega so deležni tudi nagrajenci na Hartefaktovem natečaju za angažirano sodobno dramsko besedilo, v tem primeru gre za regionalni natečaj, odprt za dela v hrvaškem, bosanskem, srbskem in črnogorskem jeziku (v preteklosti pa tudi za tista v albanščini). Čeprav ta dva natečaja nista starostno omejena, so nagrajenci v veliki večini mladi in v času udeležbe neuveljavljeni dramatik. Tako so bili na natečaju na Sterijinem pozorju nagrajeni Filip Grujić, Vida Davidović in Đorđe Kosić, na Hartefaktovem natečaju Staša Bajac, medtem ko so bile drame Tijane Grumić in Nine Plavanjac uvrščene v ožji izbor obeh natečajev. Mladi srbski dramatik, ki delajo v gledališču, a niso bili na nobenem od teh natečajev uvrščeni vsaj v ožji izbor, so zelo redki, kar kaže na pomembnost teh nagrad in tudi na zaprtost gledališča za mlade avtorje.

Ustvarjalnost mladih dramatikov

Glede na vse eksistencialne in poklicne težave, s katerimi se soočajo mladi srbski pisci, kot so gospodarska kriza, prekarne zaposlitve, socialna negotovost, postkonfliktna in avtoritarna družba ter pandemija, se ne smemo čuditi, da velik del njihovega dramskega opusa predstavljajo *coming of age* drame, torej zgodbe o odraščanju. Seveda je razumljivo, da je piscem najmlajše generacije ta tematika bliže, so se pa mladi srbski dramatik še toliko izraziteje usmerili v ta žanr na podlagi izkušenj, ki so jih pridobili v soočenju s sovražnim svetom odraslih. Poleg tipičnih zgodb o odraščanju otrok in njihovem prehodu v mlada odrasla leta pa nekatere drame tematizirajo tudi stanje »podaljšane adolescence«, ko se dozorevanje in soočenje s svetom odraslih vlečeta še globoko v tretje desetletje življenja, čemur botrujejo življenjski pogoji, ki ne nudijo stabilnosti in s tem odlagajo dokončno oblikovanje osebnosti.

Žanrovsko gledano je zgodbam o odraščanju posvečen tudi skoraj celoten opus Tijane Grumić, nemara najboljša primera takšnih dram pa sta *Kepler 452-B* (uprizorjena v Narodnem gledališču Bora Stanković v Vranju) in *Power Rangerji ne jočejo* (uprizorjena v Srbskem narodnem gledališču v Novem Sadu). Glavni junakinji obeh omenjenih dram sta deklici, ki med odraščanjem črpata življenjske lekcije tako od družine kot spopada z bližnjo okolico, v obeh dramah pa imata pomembno vlogo smrt bližnje osebe in emigracija na Zahod, ki za deklici predstavlja zaključek odraščanja ter konec nekega obdobja v življenju in odnosih z družino, prijatelji in rodno državo. Tijana Grumić pogosto uporablja časovne preskoke, njeni liki pa v dialogih izmenjaje pripovedujejo o dogodkih in se spopadajo med seboj. Na ta način avtorica doseže, da je dramsko dogajanje, ki se razteza čez dolgo časovno obdobje, sicer skokovito, a ostaja koherentno.

Znotraj okvira *coming of age* žanra pa je za drame Tijane Grumić in tudi drame ostalih piscev najmlajše generacije značilna pogosta uporaba elementov magičnega realizma. Tudi ko se drame strogim žanrovskim zahtevam magičnega realizma ne podreajo v celoti, lahko v njih zasledimo soočenje vsakdanjega in »nadčloveškega«, realizma in stilizirane poetičnosti. Na primer drama *Kepler 452-B* svoj naslov dolguje planetu na drugem koncu vesolja, za katerega znanstveniki trdijo, da bi bilo na njem lahko prisotno življenje – toda ko glavni junakinji drame umre mati, ji to ne predstavlja nikakršne fascinacije ali utehe. Podoben element zasledimo tudi v drami *Najbolj osamljen kit na svetu* (prvič uprizorjeni v Srbskem narodnem gledališču v Novem Sadu) – vanjo avtorica postavi lik kita 52 hertzov, ki osamljeno tava širom oceana, ker se frekvenca njegovega glasu razlikuje od tiste pri drugih kitih, tako da z njimi ne more komunicirati. Tej pravljичni zgodbi o kitu – ki ima tudi zmožnost govora – avtorica postavi ob bok realistično zgodbo o dekletovem odraščanju, s čimer izpostavi vprašanje (ne)zmožnosti bližine in intimnosti z drugimi osebami ali bitji.

S tematiko izolacije, osamljenosti in destrukcije, ki lahko izhaja z teh občutkov, se v duodrami *Samo glas* (Makedonsko narodno gledališče v Skopju) ukvarja tudi Nina Plavanjac, v kontekstu magičnega realizma pa je zanimivejša njena glasbena drama *Trdnjava v jezeru* (Somborsko narodno gledališče). Gre za zgodbo o prekletstvu prednikov in trpljenju neke družine zaradi mefistovskih pogodb, ki so jih njeni člani sklepali z demonskim likom Človeka iz jezera. Toda obenem je to tudi zgodba o odraščanju hčerke Julije ter zgodba o emancipaciji, ki jo lahko metaforično razberemo iz Julijine želje, da bi se odtrgala od grehov prednikov in prekinila verigo nasilja, ki se prenaša iz generacije v generacijo. Julijina emancipacija se zgodi v trenutku, ko dojame, da je tudi njen novorojeni otrok preklet, s čimer dobi še dodatno motivacijo, da bi se iztrgala iz na videz začaranega kroga magije. Z drugimi besedami, Julija dokončno dozori z materinstvom. Četudi v drami na prvi pogled ne najdemo eksplicitnih smerokazov za takšno razlago, lahko dramo *Trdnjava v jezeru* metaforično razumemo tudi kot postjugoslovansko zgodbo o mladi generaciji, ki kategorično zavrača, da bi se spori njenih prednikov prenesli še nanjo.

Ko govorimo o postjugoslovanski družbi, moramo sicer izpostaviti, da obstajajo tudi drugačni načini (ne)obračunavanja z vojnimi grozotami in drugimi težavami tega prostora. Čeprav ne gre za dramo, marveč za roman, *Podnajemnik* Filipa Grujića predstavlja primer predstavnika mlade generacije, ki se s težavami postkonfliktne družbe ne spopada, marveč jih v celoti ignorira. Grujić zagovarja stališče, da mora starejša generacija sama rešiti težave, ki jih je ustvarila, in na tej podlagi oblikuje junaka romana *Podnajemnik* kot nepopisan list, ki v svojih dvajsetih letih pride v nepoznano mesto od nikoder, brez kakršnih koli znanj ali spominov in tam začne pisati svojo *coming of age* zgodbo. S sindromom »podaljšane adolescence« se Grujić ukvarja tudi v drami *Niti pred pol peto niti po petih* (uprizorjena v Ateljeju 212 pod naslovom *Pred zoro*), katere protagonist se po desetih letih bivanja v Šanghaju prvič vrne k svojim domačim v Beograd, kjer pa se ne sooči le z njimi, marveč tudi z lastnim odraščanjem, ki ga je do tega trenutka dal »na pavzo«. Podobno kot v dramah Tijane Grumić se tudi odraščanje glavnega junaka Grujićeve drame zaključí s ponovno selitvijo v tujino – vrnitvijo v Šanghaj. Toda tokrat protagonist s seboj povede še mlajšega brata, ki mora za prehod v odraslost prav tako zapustiti svoj dom in državo.

Še ena pomembna značilnost večine mladih avtorjev je dosleden in nedvoumen feministični estetsko-ideološki pristop k obravnavanim temam. Vzemimo za primer dramo Vide Davidović *Male vojne in Zarine kabine* (ki je bila leta 2022 nagrajena na Sterijinem pozorju), v kateri se izmenjujeta dva časovna toka – odraščanje dekleta v času bosanske vojne v 90. letih ter odraščanje njene hčere po letu 2000. Celotno dramo zaznamuje matrilinaren odnos med liki: obe dekleti se učita od svojih mater in dozorevata ob njuni podpori. Toda mlajša od obeh deklet se naposled vendarle odloči, da se osamosvoji od svoje matere, zato zapusti z vojno

zaznamovano okolje, ki jo duši, ter se preseli v Pariz. Drama *Male vojne in Zarine kabine* se dogaja na meji med snom in budnostjo, na terenu človeškega spomina, v njej pa gre za poetično preizpraševanje generacijske zaznamovanosti žensk. V drami *Brooklyn in mačke v kontejnerjih* (uprizorjeni v gledališču BITEF v sklopu študentskega festivala FIST) pa imamo opravka z analizo vpliva represivnih spolnih vlog na oblikovanje osebnosti. Protagonistka Dadovičine drame se spominja svojega otroštva v Banjaluki in pritiska družbe, ki jo je silila, naj postane »poslušna« in »pridna« mladenka, njen fant pa »možat« in »močan« mladenič, kar je naposled privedlo do tega, da je svojo prvo spolno izkušnjo doživela, ko jo je fant posilil.

Tema nasilja na podlagi spola je prisotna tudi v drami *Uspavanka za Aleksijo Rajčić* Đorđa Kosića, ki bo aprila 2022 uprizorjena v Narodnem gledališču v Beogradu. Avtor se navdihuje pri starogrških epih in srbski ljudski tradiciji ter v obliki, ki se zgleduje po ljudskih pesmih, pripoveduje zgodbo o Aleksiji Rajčić, ki ji je usojeno, da si jo najprej prilašča avtoritarni oče, nato avtoritarni mož, naposled pa jo celotna družba obsodi in izžene, ker je v moža v samoobrambi ubila. Staša Bajac se po drugi strani v drami *Tale bo drugačen* (Atelje 212) s tematiko partnerskega nasilja in (prostovoljne) ženske podrejenosti moškemu ukvarja na stilsko drugačen, a idejno zelo podoben način. V obliki monologa pred nas postavi tri junakinje, ki prostovoljno preoblikujejo svoje telo, si vstavljajo silikonske vsadke, se vpadljivo ličijo in provokativno oblačijo, da bi s tem estetsko in spolno zadovoljile svoje partnerje in si tako zagotovile socialno varnost. Toda ob koncu drame je vsakršno upanje, da bi ženska v takšnem patriarhalno-kapitalističnem odnosu lahko doživela srečen konec, izgubljeno, ko eno od deklet partner fizično napade, ona pa ga v afektu zabode s škarjami.

Feministične ideje pa so prisotne tudi v dramah Tijane Grumić, in to ne le zato, ker v njih nastopajo neodvisni ženski liki. Ko dekle, junakinjo v drami *Kepler 452-B*, z izgovorom, da jo ima rad, ugrizne deček, ji mati da odločen nasvet, da »ljubezen ne sme boleti«. Sicer pa so v opusu Tijane Grumić feministične ideje najbolj izražene v glasbeni drami *Kdo je ubil Janis Joplin?* (Srbsko narodno gledališče Novi Sad), dramatisirani biografiji slavne glasbenice. Lik Janis Joplin simbolizira upor žensk proti malomeščanstvu, konceptu nuklearne družine in represivnim spolnim vlogam Amerike 50. let prejšnjega stoletja. Janis Joplin noče živeti v skladu z ustaljeno podobo, po kateri se mora izobraziti, poročiti ter roditi in vzgojiti otroke, ki bodo nato ponovili vse našeto. Nasprotno, odloči se za pot iskanja svobode skozi glasbo, kar pa ne pomeni, da ji uspe pobegniti pred pritiski družbe. Zato se odgovor na vprašanje iz naslova drame glasi – čeprav je naredila samomor, jo je v resnici ubila družba.

Mladi srbski dramatik se ukvarjajo tudi s širšimi družbeno angažiranimi temami, ki se ne dotikajo le feminizma. Tako denimo Tijana Grumić v *Stvarjenju človeka* (Atelje 212 in zatem še Narodno gledališče v Leskovcu) tematizira odraščanje dveh Sirijcev, ki sta v Evropo pribežala pred vojno, tako da sta preplavala Sredozemsko morje. Tijana Grumić, Sara Radojković in Strahinja Madžarević v *Triptihu o delavcih* (Mestno gledališče v Čačku) obravnavajo položaj zatiranih delavcev širom sveta. Vsi ti različni družbeno angažirani in stilski pristopi pričajo o kakovosti poetik najmlajše generacije srbskih dramatikov, ki v svojih delih neusmiljeno preizprašujejo neenakosti v družbi in se pri tem poslužujejo inovativnih in kompleksnih dramskih izrazov. Nobe-nega dvoma ni, da je potreba po družbeni kritiki na eni strani in intimističnem preizpraševanju »podaljšanega odraščanja« na drugi vsaj delno pogojena tudi z deprivilegiranim položajem, v katerem so se pisci znašli. Pa vendarle – če so dramatik najmlajše generacije ob vseh težavah uspeli doseči tako veliko, se lahko upravičeno vprašamo, kaj vse bi ustvarili še, če bi imeli tudi podporo institucij.

Prevedel Jaka Fišer

Tijana Grumić

NAJBOLJ OSAMLJEN KIT NA SVETU

Najusamljeniji kit na svetu, 2018

Prevedla Dijana Matković

*Začetek je, ko sem se rodil,
konca pa ni**

OSEBE

DEKLICA

DEČEK

MAMA

TATA

KLOVN

52 HERTZOV

Dogaja se povsod – od dna morja, pa vse do kozmosa in vedno – od samega pričetka, pa vse do konca, četudi konca ni.

* Deček v knjigi *Olovka piše srcem*

PRED VSEM: pred začetkom in po koncu ali kadarkoli vam ustreza

DEKLICA

čustva docela vladajo temu svetu.
močna so
in vseprisotna.
in prav zato, ker so tako močna
in vseprisotna
jih je bilo treba ločit
na milijarde nas
ki smo dobili
samo po en majhen del.
ta naš del občutenja
skušamo obupano združiti
z delom nekoga drugega
da bi ti deli skupaj postali močnejši.
čustvi, ki rastejo skupaj
sta večji in lepši od enega samega čustva,
ki je izključno v nas,
čepi v temi
se ne deli
čaka da najde
ali da je najdeno.
ko se nedeljivo razdaja
se pravzaprav prične
večat.
toda če se slučajno
to močno
skupno občutenje
razbije,
kot kakšna kitajska vaza,
se k nam povrne samo naš prvobitni delež.
ampak v delčkih.
in potrebuje čas, da se zalepi
s super lepilom
oho lepilom
uho lepilom
srce lepilom
dokler znova ne postane
trdna celota
pripravljena na nepreštevno razmnoževanje
z vnovično delitvijo z drugimi.

PRVI PRIZOR: SREČNA DRUŽINA

DEKLICA

Jaz sem deklica in imam zelo rada morje.

DEČEK

Jaz sem deček in imam zelo rad nebo.

MAMA

Jaz sem mama
ene deklice
in mama
enega dečka.
Jaz sem mama deklice in dečka.

TATA

Jaz sem tata
ene deklice
in tata
enega dečka.
Jaz sem tata deklice in dečka.

MAMA

Deklico in dečka vsi ves čas sprašujejo:
Koga imaš raje, mamo ali tata?
Kakšno neumno vprašanje.
Vsi vemo, da imajo otroci raje mamo.

TATA

Deklico in dečka vsi ves čas sprašujejo:
Koga imaš raje, mamo ali tata?
Kakšno neumno vprašanje.
Vsi vemo, da imajo otroci raje mamo.

MAMA

Midva sva mama in tata
ene deklice in enega dečka.
Mi se imenujemo družina.
Mi smo družina.

TATA

Mi smo družina.

MAMA

Mi smo ena srečna družina.

TATA

Mi smo ena srečna družina.

MAMA

V tej naši družini veliko

jemo

spimo

se smejimo

sprehajamo

pojemo

razgrajamo

in govorimo o nebu

in morju.

Največ govorimo o nebu

in morju.

TATA

Naša deklica ves čas govori o morju.

Naš deček pa ves čas gleda v nebo.

MAMA

Deček in deklica sta res norčava.

TATA

Deček in deklica sta res prismojena.

MAMA

Nič hudega,

naj gledata v nebo in morje.

Minilo ju bo.

Majhna sta še.

TATA

Tudi sam sem kot otrok gledal v nebo.

In, evo –

minilo me je.

MAMA

Vedela sem, da ima to po tebi.

Zakaj si nehal gledat v nebo?

TATA

Ne spomnim se.

DRUGI PRIZOR: o nebu in morju in tistem, kar je večje celo od neba

DEKLICA

Kaj je večje, nebo ali morje?

DEČEK

Nebo.

DEKLICA

Kdo ti je to rekel?

DEČEK

Sam vem.

DEKLICA

Kako veš, če nikoli nisi bil ne na nebu ne v morju?

DEČEK

Bil sem v morju.

DEKLICA

Kdaj?

DEČEK

Ko tebe še ni bilo.

In ko sta imela mama in tata rada samo mene.

DEKLICA

Tudi zdaj te imata rada.

DEČEK

Nimata me rada kot prej.

Ker nimata več rada samo mene.

DEKLICA

Ampak jaz imam rada samo tebe.

Toliko in še več

In največ.

Več kot do neba

In čez vse morje.

Največ na celem svetu.

DEČEK

Zemlja je ogromna!

Tako velika, da je nihče nikoli ni objel z rokami.

Še večja pa je, če jo gledaš iz veselja.

Težko jo je celo obkrožit v osemdesetih dneh, kakor so nekateri poskušali.

Zemljo imajo vsi zelo radi.

Mnogi ljudje so se,

doslej velikokrat,

želeli sprehodit po Zemlji,

jo čisto celo celotno obkrožit

jo

prebrest

prekoračit

preteč

prepešačit

preveslat

prepeljat

preskočit.

Ampak za to so potrebni

Včasih dnevi

Včasih meseci

Včasih leta.

Zato je bolje letet.

Če bi si lahko izbral eno super moč –

bi izbral letenje.

Da bi obleteli Zemljo,

iz vesoljske postaje

rabimo kako uro in pol.

Ko Zemljo obkrožiš v uri in pol

dojameš da si ti

v bistvu enak temu, kar vidiš od zgoraj.

Majhen si proti Zemlji prav toliko

kolikor je Zemlja majhna proti vesolju.

In zaveš se

da so vsi atomi v univerzumu

na nek način povezani.

Da je bila vsaka bilka,

žival,

človek,

vsaka stvar na tem planetu,

nekoč davno del velike,

nepregledne mase,

ki je bila pred vsakim začetkom

ena kolektivna

evforija.

DEKLICA

Kaj je to evforija?

MAMA

Ni važno, pusti brata, da se igra.

TRETJI PRIZOR: o tem, kako so postale stvari

52 HERTZOV

Penis sinjega kita je NAJVEČJI penis

ki je kdajkoli obstajal

na tem svetu.

kar tudi ni čudno,

če upoštevamo, da je sinji kit

NAJVEČJA žival

ki je kdajkoli obstajala na tem svetu.

penis sinjega kita je v erekciji dolg kar tri metre

in obsega približno trideset centimetrov.

penis sinjega kita je fibroelastičen

in ko ni v erekciji, je videt kot pentlja

zvita v obliko črke S

in se nahaja skrit

nekje globoko znotraj telesa.

še le ob erekciji

pride penis sinjega kita iz genitalnega razporka

in je nared za spolni odnos.

vendar pa vodni sesalci nimajo genitalij

kakršne imajo sesalci, ki živijo na površini zemlje.

kopenski sesalci imajo modnike

ki zagotavljajo ohranjanje nižje temperature

da ne bi prišlo do uničenja spermatozoidov.

vodni sesalci, kakršen je sinji kit, nimajo modnikov

zato so se morali znati, da bi nadoknadili ta izostanek.

in znašli so se!

kri v žilah, ki grejo skozi plavuti sinjega kita,

znižuje temperaturo in zagotavlja obstoj

spermatozoidov.

ko gre kri naravnost proti testisom

se sperma ohladi

da lahko obstane.

kakor ima samec sinjega kita največji penis na svetu

ima tudi samica sinjega kita največjo vulvo na svetu.

vulva samice sinjega kita je tako dolga in velika

da lahko v njej stoji šest odraslih moških,

ne da bi se drenjali.
vulva samice sinjega kita ima
na vsaki strani po eno bradavico
da lahko mladiči, ko se rodijo, sesajo.
samice sinjega kita se lahko parijo kadarkoli v letu
a se to najpogosteje dogaja med migracijami v
toplejši vode
ko je sezona parjenja na samem vrhuncu.
sinji kiti dosežejo seksualno zrelost
med petim in desetim letom starosti.
poznamo sinje kite moškega in ženskega spola
in do reprodukcije pride samo v primeru
ko se koitus zgodi med dvema sinjima kitoma
nasprotnega spola.
občevanje sinjih kitov je svojevrsten ritual.
zelo detajln in izčrpen.
samica in samec dolgo časa
plavata in plešeta drug okoli drugega
potem se potopita
v najgloblja brezna oceana
in drug z drugim komunicirata
s plavutmi in ritualnim plesom.
naenkrat, iz najglobljega brezna –
se samica in samec poženeta gor proti svetlobi
in se srečata s površino vode,
obenem pa se vulva samice sinjega kita
sreča s penisom sinjega kita
ki vstopa vanjo in –
ejakulira.

MAMA

Hodit sva začela
ko sem bila v tretjem letniku faksa.
Imel je najlepše oči na svetu,
Najbolj bel nasmeš
In majhen razmak med dvojko in trojko
V zgornjem delu čeljusti.

TATA

Hodit sva začela, ko sem končal faks.
Luškana je bila.
Mislim sem, da to ne bo nič resnega.

MAMA

Imel je čudovite dolge prste.

Urejene nohte
In urejeno frizuro.
Oblačil se je preprosto
In spodobno.
Kadil je, ampak ne preveč.
Zvijal si je cigarete.
Ta ritual zvijanja
Ko ga je izvajal
Je bil nekaj najpreprostejšega,
In hkrati najvznemirjivejšega
Kar sem kdajkoli videla.
Ne znam razložiti.

TATA

Študirala je še.
Bila je smrklja,
Ampak je bila pametna,
Prijetna,
Lepo vzgojena,
Zanimiva.
Mislim sem, da to ne bo nič resnega.

MAMA

Bil je odgovoren.
Hodil je malo sključeno,
Z naprej upognjenimi rameni.
V družbi ni veliko govoril,
Bil je tih.
Samo, ko sva bila sama, je rad govoril.
Poslušal je neko glasbo
Za katero seveda nikoli prej nisem slišala,
Pa mi jo je vrtel,
Jaz pa sem se pretvarjala, da mi je všeč.
Včasih se mi je kaj tudi zares dopadlo,
Ampak v glavnem je bilo precej dolgočasno.

TATA

Vozila me je na neka druženja
Z veliko ljudmi.
Nikoli nisem maral ljudi.
Raje sem videl, da sva sama.
Ali da sem sam s sabo.
Nisem dosti govoril.
V glavnem sem kadil in poslušal plošče.
Očitno ji je bilo to všeč.
Mislim sem, da to ne bo nič resnega.

MAMA

Rad je gledal filme

Hodil v gledališče

In bral.

Verjetno je imel rad tudi to

da mu nisem bila v ničemer podobna.

Bila sem glasna

Nerodna

Rada sem veliko govorila

Rada sem bila v središču pozornosti

Da se ljudje smeji, ko kaj pripovedujem

Da se družim celo noč

Da včasih poslušam narodnjake in

Da sem včasih neodgovorna.

TATA

Rada je res veliko govorila.

To me ni motilo.

Če ona govori, potem meni ni treba.

Jaz bolj molčim, kot govorim.

Mislil sem, da to ne bo nič resnega.

MAMA

Rada sva se imela,

Čeprav sem imela jaz njega rada malo bolj kot on mene.

Ampak to me ni motilo.

Kaj hočemo, najbrž vedno nekdo ljubi bolj?

TATA

Naenkrat, niti sam ne vem kako,

Sem se znašel v nečem, na kar nisem računal.

Mislil sem, da to ne bo nič resnega,

Ampak ona me je očitno imela rada.

Jaz pa njo tudi.

Menda.

MAMA

Zelo hitro sva dobila prvega otroka.

Dečka.

Lepega in zdravega dečka.

Povsem slučajno.

Pijana sva bila.

Bilo je pozno.

Bila je zima.

Zunaj je bilo hladno,

Notri pa toplo.

Pričela sva se poljubljat

in slačit.

Rekel je

TATA

Čudovita si.

MAMA

Rekla sem vem

Rekel je

TATA

Mmmm kakšno telo imaš

MAMA

Rekla sem

Sleci si majico

Rekel je

Tako si topla

Rekla sem

A mava kondom

Rekel je

Ne rabva ga

Rekla sem

Ampak jaz nisem na tabletki

Rekel je

TATA

Bova pazila.

MAMA

Rekla sem

Mmm tu

Rekel je

Mmmmm ja

Rekla sem

Prosim te pazi

Rekel je

Ne skrbi

TATA

Ne skrbi.

MAMA

Mene je vseeno skrbelo.

Njega ni.

Najprej sem zakričala jaz

AAAAA!

In potem je zakričal on

TATA

AAAAA!

MAMA:

Vprašala sem

Si pazil?

Rekel je

TATA

Seveda sem.

MAMA

Povsem slučajno – seveda ni.

Zaspala sva gola in objeta.

Mene je še v sanjah skrbelo.

Njega ni nikoli skrbelo.

TATA

Dobila sva otroka.

Mislil sem, da to ne bo nič resnega.

MAMA

Mislim, da je on mislil, da to ne bo nič resnega.

ČETRTI PRIZOR: o tem, kdo kaj dela

KLOVN

Življenjski pogoji nekega klovn

So blago rečeno –

Mizerni.

Klovni v bistvu nimajo doma.

Živijo na cirkuških vlakih in vagonih.

Velikost klovneve sobe

je odvisna od nekaj dejavnikov.

Predvsem od klovnovske hierarhije.

Če nisi najpomembnejši,

oziroma najbolj izkušen,

verjetno pa tudi najbolj smešen klovn v cirkusu

dobiš neko povprečno klovno sobo.

Nič posebnega.

Neka povprečna klovnova soba

ima površino kakih deset kvadratnih metrov.

Življenjski pogoji nekega klovn,

bi lahko rekli,

so zelo žalostni.

A klovnovski poklic je tak

da ima klovn lahko cel spekter čustev in občutkov
razen žalosti.

V navodilih v petih korakih o tem

KAKO BITI PROFESIONALNI KLOVN

vam svetujejo da imate:

Rdeč klovnovski nos

Pisano lasuljo

Veliko, veliko šminke na obrazu

Raznobarvna in ekscentrična oblačila

In ogromne čevlje (kolikor večje od vašega stopala,
toliko bolje!)

Takrat postanete klovn!

Odgovorni ste za zabavo,

Za nasmeh na obrazu in –

Za preusmerjanje pozornosti občinstva

če pride do kake nepredvidljive situacije.

Docela resna naloga!

Skratka, ni lahko bit klovn!

Posebej zato, ker vas,

po teh osnovnih petih korakih,

nihče ne opozori na to

da je bit klovn pravzaprav –

Najbolj žalostna služba na svetu.

DEKLICA

Kaj boš, ko boš velik?

DEČEK

Astronavt.

DEKLICA

Kaj počne astronavt?

DEČEK

V veselje gre.

Da od blizu gleda zvezde.

In z neba gleda Zemljo.

In lebdci.

Kaj boš ti, ko boš velika?

DEKLICA

Nič.

Jaz ne bom velika.

DEČEK

Kaj pa boš?

DEKLICA

Šla bom na morje.

MAMA

Naša deček in deklica imata zelo rada nebo in morje.

TATA

Mi smo ena čudovita družina.

MAMA

Mi smo ena čudovita družina.

PETI PRIZOR: o nastajanju klovna

KLOVN

To je bilo res zdavnaj.

Bili smo na neki posesti

V nekem gozdu.

Vsako je lahko poskusil vse.

Imeli smo inštruktorje

Delali so z nami

Naučil sem se žonglirat

Hodit na hoduljah

Hodit po žici

In po vrvi

Naučil sem se skakat po trampolinu

In skupaj smo delali človeške piramide.

Za skakanje sem bil pretežek,

Za ravbarsko lojtrico še težji

Na žici sem se nekako znašel

Na vrvi težje

Žongliranje mi je šlo okej

V človeški piramidi sem bil vedno spodaj

To me je živciralo

Od tega me je bolel križ

Ampak potem smo dobili nosove, da jih poskusimo.

Rdeče nosove.

V vlogi klovna si takrat, ko imaš nos.

Ko nimaš nosu, nisi klovna,

Takrat si nekaj drugega.

Vseeno kaj.

Ni važna niti lasulja

Niti pisana oblačila

Niti šminka

Niti ne preveliki čevlji

Važen je

Nos!

Ampak nosu ne more nosit kdorkoli.

Niti kadarkoli.

Ta nos je vendarle poseben nos.

Sedel sem na nekem štoru.

Morali smo se osamit.

Gledal sem v gozd.

Obrnil sem hrbet drugim.

Ko začutite trenutek, da ste v sebi našli klovna

Takrat si nadenite nos in pridite.

V redu.

Hej, si okej?

Sem.

Je vse v redu?

Je, zakaj me vsi to sprašujete.

Če pa res dolgo sediš tu.

Prišel bom, ko končam.

Večerja je.

Kasneje bom jedel.

Kakor hočeš.

In potem so me pustili pri miru.

Padel je mrak.

Jaz še vedno nisem vstal s tega štora.

Ker še vedno nisem čutil ničesar.

Nisem čutil, da mi ta nos pripada

In da mi paše.

Gledal sem v nebo.

Šlo mi je na jok.

Od veličine tega neba.
In tega, kako majhen sem proti njemu.
Utrnila se je zvezda
In jaz nisem pomislil na nič.
Niti zaželel si nisem ničesar.
Toda v glavi sem začutil neko migotanje
Kot bi se malo veselja
Naenkrat vtilo v mojo glavo.
Mislim, da si zdaj lahko nadenem nos.
Zdaj je trenutek.
To čutim.
Nadel sem si nos.
Občutek imam, kot da je od nekdaj moj.
Ta nos.
Vrnil sem se v hišo,
Hej?
Kje ste?
Halo?
Vsi so že zaspali.
Od večerje ni ostal niti grizljaj.
Jebemti, kakšno
sranje.

ŠESTI PRIZOR: nemogoče je mogoče ali narobe

MAMA
Menstruacija je ciklično krvavenje iz maternice
ki je posledica ovulacije.
V skoraj pravih razmakih
Se dogaja enkrat mesečno.
Moje menstruacije niso bile najbolj redne
In najpreciznejše
Ampak tudi zelo nepravilne niso bile.
Plodnim dnevom nisem mogla ravno slediti
Sem pa vsaj vedela, kdaj približno lahko pričakujem
PMS
Neznosne bolečine v dojkah
In napihnjena kot balon.
Poleg tega so menstruacije strašno boleče,
pa ne bi bilo treba, da so.
Me, ženske, smo se vse navadile, da boli
In živimo s tem
Ampak to ni v redu.
Ni naravno.

Preprosto ni.
Zakaj bi moralo bolet?
Menstruacijo bi morala dobit že prejšnji teden.
Menopavza je daleč.
Ni to.
Pod stresom sem.
Ves čas sem pod stresom.
Verjetno zato zamuja.
Nočem paničariti.
Če paničarim, bo še bolj zamujala.
Tako to gre.
Vse je v glavi.
Vse je v glavi.
Vse je v glavi.
Minilo je nekaj dni
Še vedno je nisem dobila.
Nemogoče, da sem spet noseča.
Dobesedno nemogoče.
To ne pride v poštev.

TATA
Tega nisva hotela.
Ni šans.
Nemogoče, pazil sem.

MAMA
To si rekel tudi zadnjič,
zdaj pa imava otroka.
Povsem slučajno.
Otroka, ki me vpraša: Mama, zakaj jokaš.

DEČEK
Mama, zakaj jokaš?

MAMA
Ni važno.
Kaj bova, če sem spet noseča?

TATA
Nemogoče, da si spet noseča
Tega nisva hotela.
Ni šans.
Nemogoče, pazil sem.

MAMA

Zjutraj sem šla v lekarno kupit test.

Dober dan.

Izvolite.

Dajte mi

Hmmm

Brufen

Nekaj proti bolečinam v grlu

Vitamin C

Magnezij

Tale lak za nohte.

Še kaj?

In test nosečnosti.

Kaj ste rekli?

Rekla sem

Test nosečnosti

Test nosečnosti?

JA

Test nosečnosti!

Kaj gledaš?!

Nasvidenje.

Tečem domov, da grem na stranišče

Sedem na školjko in lulam na palčko.

Fuj.

Čakam.

Dlani se mi potijo.

Srce mi res hitro razbija.

Nočem pogledat.

Moram pogledat.

Ubila se bom.

SEDMI PRIZOR: vsi dojenčki jokajo, ko se rodijo

52 HERTZOV

Ker so sinji kiti sesalci, ki imajo placento

Fetus sinjega kita v njej raste precej hitro

Približno dva in pol centimetra na dan

Po prvih treh mesecih nosečnosti

In že do sedmega meseca je dolg

Kar tri metre in pol, približno.

Mladiček se skoti po dvanajstih mesecih

In ima ob rojstvu okoli tri tone

Tri tone!

Sinji kiti se običajno skotijo pozimi

Ali zgodaj spomladi

V toplih vodah.

Jaz sem pomladni dojenček!

Iz toplih vod.

Takoj ko mladiček zapusti materino notranjost

Mora hitro zaplavat na površje

Da bi vdihnil zrak.

Kakor ko se rojevajo človeški otroci

In babice in zdravniki čakajo, da dojenček vdihne

Zakriči

in zajoka,

Tako morajo tudi dojenčki sinjih kitov

Vdihnit

Zakričat

In zajokat.

DEČEK

Mama, zakaj dojenček joka?

MAMA

Vsi dojenčki jokajo, ko se rodijo.

52 HERTZOV

Ko sem prišel iz mamine notranjosti

Me je mama z glavo potisnila navzgor

Vdihnil sem zrak

Zakričal

In zajokal,

Ampak me nihče ni slišal.

Mama?

Tata?

Kje sta?

Hej?

Me kdo sliši?

MAMA

Primi tole

Daj torbo na mizo

Si prepričan, da sva vzela vse

Odkod je prepil

Ne loputaj z vrati, zbudil jo boš

Pazi na njeno glavo

Zapri okno

Odmakni se od tam

Umij si roke

Lahko jo pobožaš

Ne dotikaj se je

Paziti moraš
Pojdi segret vodo
Lačna je
Ni lačna, zdaj je jedla
Ne vem, kaj ji je
Kaj ji je
Ne vem
Pokakala se je
Jaz nič ne čutim
Ne dotikaj se je z umazanimi rokami
Počasi
Pazite na glavo
Ja pa je lačna
Primi tole

DEČEK
Mama, kaj to delaš?

MAMA
Hranim dojenčico.

DEČEK
Tudi jaz sem lačen.

MAMA
Nisi, zdaj si jedel.

DEČEK
Grem lahko ven?

MAMA
Ne daleč.

DEČEK
Bo dojenček tu, tudi ko se vrnem?

MAMA
Seveda bo
In on joka
Ne vem, kaj mu je
Sine moj, kaj ti je
Zakaj zdaj jokaš
Kot kak dojenček

DEČEK
Tudi jaz sem dojenček.

MAMA
Ti nisi več dojenček.

DEČEK
Mama.

MAMA
Prosim?

DEČEK
Kdaj jo bomo vrnili?

OSMI PRIZOR: dojenčki se smejiijo, samo spijo, bruhajo in kakajo

MAMA
Ko sva jo prinesla iz porodnišnice,
Ni bilo nič več isto.
Še najmanj jaz.
Že en otrok je obveza,
dva otroka pa sta grozljivka.
Ampak o tem se ne sme govoriti.
Zato samo molčiva in se nasmihava.
Mi smo ena čudovita družina.

TATA
Ljudje prihajajo na obisk,
da bi videli dojenčico.
Deklica se jim nasmihava,
potem so veseli,
ker se jim dojenčica nasmihava,
ne vejo pa, da se dojenčki ne smejiijo.

MAMA
Ljudje ne vejo, da se
dojenčki ne smejiijo.
To so samo krči.
Nekaj jih boli in potem zategnejo čeljust,
pa je videt, kot da se smejiijo.
V resnici pa kakajo ali prdijo.
Dojenčki samo spijo, bruhajo in kakajo.
Niti ene čiste majice več nimam.
Ampak počutim se čudovito.

TATA

Morava se smejat.
Ker če se ne smejiš
in nisi najsrečnejši na svetu, ko dobiš otroka
s tabo nekaj ni v redu,
ker otroci so naši sončki.

DEKLICA

Ljudje so tako smešni.
Delajo neke smešne face
Veliko dlak imajo po glavi
In po obrazu
Velike glave imajo
In velike zobe
In velike dlani
In celi so veliki
In glasni.
Režijo se mi
in buljijo vame
s široko odprtimi očmi.
Žgečkajo me
Ščipajo za lica
Me vprašajo metuljček cekinček, ti potepinček,
kje si pa bil.
Jaz ne vem in jim nočem povedat.
Veliki ljudje gledajo, kako majhne ročice imam
In majhna stopala
In vse imam majhno.
Tukaj nekje okoli moje posteljice
Se mota en majhen deček
Ki me prav tako hoče gledat
In držat za roko
In vzet kaj mojih igračk
A mu ne dovolijo.
Ta majhen deček
ni več dovolj majhen
da bi bil ljubek
kot sem ljubka jaz.
Ampak ta majhen deček se trudi bit
ljubek.
Velikim ljudem se mota okoli nog
Jim kaže jezik
In jih vleče za hlačnice.
Ti veliki
Dlakavi

In glasni ljudje gledajo samo mene.
Sklanjajo se mi nad glavo
in mi pred očmi mahajo z igračkami.
Mami govorijo, da imam pameten pogled
Kako sem ljubka
In da bom prava lepota.
Spršaujejo
Komu je podobna?
In si takoj odgovorijo
Ista ti!
Veliki ljudje včasih naredijo grimaso, kot da jim kaj
smrdi.
Mislim, da to jaz smrdim –
ko se pokakam.
Potem me mama in tata skopata in preoblečeta
Dasta me v kaj lepega in mehkega
Pa me vohata
In vohata
In stalno govorita o tem, kako lepo diši
moja majhna
in pametna glava.
Vsi dojenčki najlepše dišijo.
Razen, ko se pokakajo.

DEČEK

Mama, mislim, da se je dojenčica spet pokakala.
Ko je prišla dojenčica, sem začel spet lulat v posteljo.
Štiri leta imam in spet lulam v posteljo.
Mama je jezna.
In tata je jezen.
Ker spet lulam v posteljo.
Če sme dojenčica, zakaj ne smem tudi jaz?
Če dojenčica bruha povsod
Lula in kaka naokoli,
zakaj ne bi mogel tudi jaz?
Ampak ne smem, ker – jaz sem velik deček.
Da velik deček lula v posteljo?
To ne gre.
Ni lepo.
Mislim, da imata mama in tata dojenčico raje kot mene.

DEVETI PRIZOR: rojstni dnevi kot rojstni dnevi, kaj tu ni jasno?

KLOVN

Delovni čas nekega klovna je precej nepredvidljiv.
Delo nekega klovna ni delo, ki ga opravljaš od 9 do 5
Delo nekega klovna ni delo, ki ga opravljaš za mizo
V pisarni
Pred ekranom
Ob katerem je telefon
Delo nekega klovna ni delo z visoko plačo
Ni delo, ki ti dopušča vzeti kredit
Kot vsem normalnim ljudem
Delo klovna ni običajno delo.
Bil sem član skupine.
Nekaj se nas je zbralo
In smo naše usluge ponujali nekaj cirkusom,
ampak to ni šlo tako dobro čez, kot smo mislili, da bo.
In tako smo se odločili, da osnujemo društvo.
Da to našo klovnovsko skupino registriramo.
In smo sami svoji šefi.
Kulturno-umetniška dejavnost.
Kaj nam bo velik cirkus,
Če smo mi cirkus sami zase?
Precej smo vložili v promocijo
In je steklo.
Otroški rojstni dnevi so bili naš najboljši zaslužek.
Nekaj nastopov smo imeli v nakupovalnih centrih
Včasih v igralnicah,
Ampak rojstni dnevi!
To je bila prava stvar.
Nekaj trikov z brizganjem
Nekaj s spotikanjem
Malo pantomime
In, seveda –
Baloni v obliki živali
Pes
Mačka
Kenguru
Koala
Žirafa
Osel
In ovca.
Nič lažjega.
In kaj šele hrana – fenomenalna!

Morda za kredit nimaš šans, če si klov, n,
ampak je kaj lepšega od rojstnega dne?
Če si klov – ni.
Rojstni dnevi so prava stvar!

MAMA

Danes je dečkov peti rojstni dan.
Dečkov tata in jaz mu prirejava rojstnodnevno zabavo.
Za rojstni dan mora bit zabava.
Posebej, če si dopolnil pet let.
Zabave so zabavne.

TATA

Deček ima danes peti rojstni dan.
Še vedno samo gleda v nebo.
Sin moj, kaj je na tem nebu tako zabavnega?
On pravi, na nebu so zvezde,
Ti tega ne razumeš, tata.
Traparija.
Vsakdo ve, da so na nebo zvezde.
Česa tu ni moč razumet?

MAMA

Zaželel si je torto z malinami.
Nikoli nisem znala peč tort,
ampak ne morem ne narediti torte za rojstni dan.
Otrok mora imet torto za rojstni dan.
Je tako?
Tako je.
Peka torte je že sama po sebi nuklearna fizika,
a če jo delaš, ko v eni roki držiš kuhalnico in mešaš
kremo,
z drugo pa držiš še dojenčico,
je peka torte pravi podvig.

TATA

Jaz nikoli nisem znal ničesar,
še najmanj peč torte.
Ne bi se vmešaval.
Morda bom vse pokvaril,
ne bi pa rad vsega pokvaril.
Trapasto bi bilo, če bi vse pokvaril prav na rojstni dan.

MAMA

Torta se mi razliva po podstavku,
nagiba se na eno stran in izgleda kot stolp v Pisi.

Samo da je sploščen.

Premazala sem jo s smetano

in šla po tej smetani z vilico,

za okras,

da bi bila vsaj spodobna, ampak ne pomaga.

Še vedno se vidi, da visi na eno stran.

To je najgrša torta na svetu.

TATA

To je najgrša torta na svetu.

Ampak je zelo okusna.

Važno je, da je torta okusna.

Bravo.

MAMA

Hvala.

Seveda, torta je okusna.

To je pomembno.

Da je okusna.

A je treba, da je lepa in okusna?

Ni treba.

TATA

Ni treba.

MAMA

Če ženski sami ni dovolj težko v kuhinji,
pride še tašča.

Da je še težje.

Moja tašča pride in nosi torto s podobo Batmana.

Batman!

Kje je našla Batmana, jebemti?!

Deček vrešči od sreče.

Torto je spekla doma,

videt pa je kot iz slaščičarne.

Deček se veseli.

To je važno.

Dojenčica ne joka.

Tudi to je važno.

Vse bo v redu.

Rojstni dan je samo en dan.

Vse bo v redu.

TATA

Vse bo v redu.

Vse bo v redu.

MAMA

In je tudi bilo v redu, dokler na rojstni dan ni prišel klovn.

V pavzi po nastopu smo mu ponudili torto.

Naj odrežem od obeh po malo,

lahko?

KLOVN

Ne, ne, ni treba te, ki je videt kot iz reklame.

Raje bi to drugo.

Gršo.

Ta je videt grša,

a je gotovo okusnejša!

Na vseh rojstnih dnevih je tako.

MAMA

Ko vam v kuhinji ni dovolj težko s taščo,

Se pojavi še klovn.

Da vam je še težje.

TATA

Vse bo v redu.

DEKLICA

Majhen deček, ki ni tako majhen,

ki se je motal okoli moje postelje,

se zdaj mota po raznih drugih prostorih,

jaz pa se motam okoli njega in njegovih nog.

Na vse štiri grem.

Lezem po štirih za njim,

počasji, a zanesljivo.

On beži in mi ne dovoli, da ga ujamem.

Nisem mu več zabavna kot prej.

Tega majhnega dečka zanima nebo

in nek svet nekje zgoraj, ki ga jaz še ne vidim.

Jaz sem še vedno usmerjena proti Zemlji.

Na Zemlji sta tako nebo kot zemlja.

Zemlja je cela in neskončna,

sama v sebi,

to pa gre celo v mlakužice,

reke in morja,

ki so tudi na Zemlji.

Vse je prav tukaj.
Na Zemlji.
Danes je dečkov dan.
V hiši je vse pisano
In mama pripravlja nekaj sladkega.
Lepo diši
in grdo izgleda.
Prihajajo veliki ljudje,
objemajo dečka,
ga dvigujejo v zrak
skoraj do neba.
Mu dajejo darila.
Deček se smeji.
Govorijo mu, kako je zrasel
Kako je krepak in močan.
Mene še vedno božajo po glavi
In sprašujejo, metuljček cekinček, ti potepinček,
kje si pa bil.
Jaz še vedno ne vem in nočem povedat.
Vsi pejejo dečku.
Se mu dobrikajo in ga fotografirajo.
Danes je dečkov dan.
Deček se smeji.
Jaz na tleh gledam v zemljo
Ne vidim malega dečka, ki postaja malo večji,
a samo to bi rada videla.
Z rokami se držim za zid in se dvignem na dve nogi,
Končno nekje med zemljo in tem dečkovim nebom,
v katerega ves čas gleda.
Da ga vidim!
In s štirimi najdrobnejšimi koraki
se opotekam do mamine noge.
Da bi bolje videla.
In moja mama vpije –
Ja, ona hodi!
Poglejte jo – ona hodi!

MAMA
Naša deklica je shodila.

TATA
Naša deklica je shodila.

MAMA
Bravo.

TATA
Bravo.

DEKLICA
In vsi se obračajo, da bi videli te štiri drobne korake
In nihče več ne gleda dečka, ki ima rojstni dan,
razen mene.
Deček pa pravi:

DEČEK
Poglejte, kako jaz hodim!

DEKLICA
Ampak nihče ne gleda dečka, kako hodi.
Razen mene.

DESETI PRIZOR: o hoji, plavanju in padanju

52 HERTZOV
Da bi se naučil hodit, moraš najprej veliko padat.
Noge novorojenčka niso dovolj močne, da bi lahko
z njimi hodil.
Po določenem času
Se pričnejo človeški dojenčki naprej plaziti,
potem pa se s pomočjo staršev pričnejo počasi tudi
dvigovat,
da bi se postavili na dve nogi.
Po plazenju,
a pred hojo,
ko se prvič vzdignejo na svoji dve nogi,
Človeški dojenčki radi poskakujejo
ko se trudijo loviti ravnotežje,
starši pa jim pomagajo.
Potem pa, po dosti plazenja,
nekaj poskakovanja
in veliko padanja
vsi shodijo
in je videt, kot bi to znali od nekdaj.
Ne moreš pozabiti, kako se hodi.
Enako je pri plavanju.
Ko se naučiš plavat,
znaš za vedno plavat.
Ko se rodiš v vodi,
in ni mame in tata, da bi te naučila plavat,

in te držala, ko pričneš tonit,
je plavanje precej težje, kot izgleda,
ampak ga na koncu vseeno obvladaš.

In tako jaz plavam.

Že zelo dolgo.

Leta.

Stoletja.

Sam.

Mama?

Tata?

Kje sta?

Poglejta me, kako plavam!

Poglejta, jaz znam plavat!

Me kdo sliši?

Hej?

DEČEK

Ko sem prvič prišel gor,
je bilo najbolj čudno hoditi.

Najtežji del pri hoji je pravzaprav shoditi.

Tako kot dojenčke, dokler se ne naučijo hoditi

Gravitacijska sila vleče proti tlom

In padajo in se lomijo

In se počutijo varneje, če se plazijo.

Tako tudi astronauti v prostoru brez gravitacije

Težko hodijo.

Hoja ljudi na Zemlji

Je neka vrsta nadzorovanega padca naprej.

Zaradi gravitacije.

Ko naredimo korak na Zemlji

Pričnemo malo padat naprej,

toda ker smo že v otroštvu naučili loviti ravnotežje,

se uspemo premikati

brez nevarnosti padca ob vsakem koraku.

In potem je med hojo videti, kot da

to pravzaprav počnemo z ogromno lahkoto,

zares pa smo vse življenje na robu padca.

Ko pa greste v vesolje,

je za hojo potrebna vsaj najmanjša

pikica gravitacije.

Kot na primer na Luni.

Luna ima šestkrat šibkejšo gravitacijo od Zemlje

in ljudje lahko tam bolje skačejo

in se ob skoku dlje zadržijo v zraku,

potem pa se tudi na tako hojo nekako navadijo.

Toda, če te pikice gravitacije sploh ni –
ni niti hoje.

Samo lebdenje.

Po drugi strani, če bi bila gravitacija recimo
premočna,

naše noge ne bi bile dovolj močne, da bi držale naše
telo.

Konec koncev –

naše življenje na Zemlji je v popolnem ravnotežju,
četudi vedno na robu padca.

Nič več in nič manj od tega.

Zato sem vedno hotel iti z Zemlje.

DEKLICA

Se da priti peš do morja?

DEČEK

Ne da se.

DEKLICA

Zakaj?

DEČEK

Daleč je.

DEKLICA

Se iz vesolja vidi morje?

DEČEK

Se.

DEKLICA

Kakšno je?

DEČEK

Veliko.

DEKLICA

Je večje od neba?

DEČEK

Ne.

KLOVN

Eno od petih nenapisanih pravil,

kako postat klovn,
je, da morajo imet klovn prevelike čevlje.
Priznam vam, da je veliko lažje hodit v čevljih, ki so
vam premajhni,
kot pa v tistih, ki so vam preveliki.
V majhnih čevljih vaše stopalo ne more daleč.
Tukaj je.
Nima kam.
Nadzorovano je in osredinjeno.
V velikih čevljih pa ...
V velikih čevljih vam stopalo lažje pobegne
kamorkoli želi.
Izmuzne se vašemu nadzoru,
pa se vam izmuzne še korak,
in vse se vam izmuzne,
če ga ne znate nadzorovat.
Vse je stvar vaje.
Tudi hoja.
V kakršnikoli čevljih.
Velikih ali majhnih.

ENAJSTI PRIZOR: zvezdni utrinki

MAMA
Otroci tako hitro rastejo,
Da skoraj ne opaziš.

TATA
Sploh nisem opazil, kdaj sta zrasla.

MAMA
To je zato, ker ti ničesar ne opaziš.

TATA
Jaz ničesar ne opazim.

MAMA
Najina otroka imata še vedno zelo rada morje
in nebo.

DEČEK
Jaz imam najraje zvezde.

DEKLICA
Tudi jaz imam najraje zvezde.

DEČEK
Ne laži, ne maraš jih,
to praviš samo zato, ker jih imam jaz rad.
Mama, povej ji.

DEKLICA
Mama, jaz imam res rada zvezde.

MAMA
Ona ima res rada zvezde.

DEKLICA
Posebej imam rada morske zvezde
in zvezdne utrinke.

MAMA
Posebej ima rada morske zvezde
in zvezdne utrinke.

DEČEK
Zvezdni utrinki niso prave zvezde,
ampak samo prah in kamni
nekega meteorja
ki se jim je povsem slučajno zgodilo,
da so prebili naš atmosferski pas
in vstopili v viden del našega neba.

MAMA
Dobro, vemo, ni ti treba vsega pokvarit.

DEČEK
Kaj sem pa zdaj pokvaril?

DEKLICA
Zvezdni utrinek.
Bolje bi bilo, če bi si kaj zaželel.

DEČEK
Kaj če bi si zaželel?

DEKLICA
Kaj pa jaz vem, kaj bi si zaželel.
Upam, da kako lepo željo.
Ko vidiš zvezdni utrinek, si moraš nekaj zaželet.

DEČEK

To ne deluje.

DEKLICA

Kako veš?

Jaz mislim, da deluje.

DEČEK

A se ti je želja kdaj uresničila?

DEKLICA

Ja, ne še.

A morda se uresniči,

če pa si je ne zaželiš,

se ti ne bo nikoli uresničila.

DEČEK

Nočem si v prazno zamišljat želje.

A veš, da ko astronauti kakajo,

to, kar pokakajo, potem vržejo z vesoljske postaje

in potem se to zažge

in nam na Zemlji to izgleda kot zvezdni utrinek,

a veš?

DEKLICA

To je neumno.

DEČEK

Ti si neumna.

Mogoče si svojo neumno željo želiš, ko gledaš v

drek.

MAMA

Joj, kakšne so pa to besede!

Da te ne slišim več, da sestri rečeš, da je neumna.

DEKLICA

Mama, a je tako, da obstajajo zvezdni utrinki?

MAMA

Tako je.

Čeprav ne vem zares, če je tako.

Ampak zakaj ji ne bi rekla – tako je.

Ona je še majhna.

Tako je.

Ljubica, kaj imaš to tam?

Dvigni glavo.

Še malo.

Vzravnaj se.

Pridi, da pogledam.

Da potipam.

Te boli?

**DVANAJSTI PRIZOR: to je samo en trenutek in
konec, tu se ni česa bati**

MAMA

Zelo pogosto si predstavljam svoj pogreb.

Ne vem, kako bom umrla

Ne vem, kdaj bom umrla

Ampak jasno vidim svoj pogreb.

Od nekdanje tako,

To si predstavljam od majhnega.

Samo da je bilo včasih na mojem pogrebu res veliko

ljudi,

To je bil en res velik,

Dostojanstven in zelo žalosten pogreb.

Zdaj, z leti, je na mojem pogrebu vse manj ljudi.

Zdaj je to skromen,

a še vedno zelo, zelo žalosten pogreb.

Moj mož tega ne razume.

Ne mara smrti.

Ne svoje ne tuje.

Tudi jaz je ne maram.

In ne premišljujem o tuji smrti, samo o svoji.

Ampak on ... Mislim, da se je celo malo boji.

Meni se to zdi neumno.

Tu se nimaš česa bat,

To je samo en trenutek in –

Konec.

DEČEK

Ko sem bil res majhen

in ko je dedek umrl,

sem mamo vprašal, zakaj je dedek umrl?

MAMA

Dedek je bil bolan in potem je – umrl.

DEČEK

Naslednjič, ko sem dobil vročino,
Sem vprašal mamo, a bom zdaj tudi jaz umrl,
kot je dedek?
Mama se mi je samo nasmejala.
Ničesar nisem razumel.
Nisem umrl.
Kasneje pa sem nekaj malega razumel.

DEKLICA

Nič me ni bolelo.
Nisem vedela, zakaj morava k zdravniku,
če me nič ne boli.
Ampak mama je rekla, da morava.
Sediva in čakava.
Mimo hodijo ljudje v belih haljah.
Z mamo sva na hodniku.
Tata in velikega dečka iz naše hiše ni tu.
Mama pravi
Pozneje bosta prišla.
Velik človek v beli halji
Stoji pri vratih in izgovori moje ime.
Mama me prime za roko in greva k njemu.
Sedim in se igram z neko žensko,
medtem ko mama sedi za mizo
in govori s človekom v beli halji.
Mama potem joka, a se ne obrne.
Kot da je ne vidim, da joka.
Ampak vidim. Vse vidim.
Prišla sta tata in deček,
Deček je obstal v enem kotu,
Tata pa je videl mene in mamo in šel od tu
Ven. Čakat.
Človek v beli halji mamo treplja po ramenu, ona pa
še vedno joka.
Tata nas čaka v avtu.
Na zadnjih sedežih sediva deček in jaz.
Spređaj mama in tata.
Vsi molčimo.
Šli smo na tortice,
deček je bil jezen, ker nismo šli na sladoled.

DEČEK

Zakaj ne moremo na sladoled?!

TATA

Daleč je.

MAMA

Evo, vzemi mojo tortico.

DEČEK

Nočem.

DEKLICA

Ampak deček je vseeno pojedel tudi mamino
tortico,
čeprav je rekel, da je noče.
Jaz nisem pojedla ničesar.
Nisem lačna.

MAMA

Zakaj ne poješ tortice?

DEKLICA

Ne maram je.

MAMA

Od kdaj?

DEKLICA

Od zdaj.

KLOVN

Tortice so bile najboljše na rojstni dnevih,
ampak tudi na drugih dogodkih,
kjer so klovnovske usluge zaželeno, niso bile slabe.
Bili smo tudi na proslavah, v vrtcih,
na porokah, kjer mora nekdo animirat najmlajše goste,
kakor pravijo – malčke,
na veselicah in drugih slavnih,
bili pa smo tudi v bolnicah.
Otroci so tudi v bolnicah. To veste?
Res veliko otrok je v bolnicah.
Res veliko.
In naša skupina je,
razen rojstnih dni, na katerih smo vedno dobrodošli,
pričela obiskovat tudi otroke v bolnicah.
V bolnicah smo, tudi ko je bila hrana prisotna,
vedno izgubili apetit.

MAMA

Daj, pojej še malo
Če te lepo prosim.

DEKLICA

Ne morem.

DEČEK

Nočem.

TATA

Jaz molčim.

**TRINAJSTI PRIZOR: bliže kot so, toliko bolj
sijejo zvezde**

52 HERTZOV

Od tistega trenutka, ko sem prvič
videl svetlobo,
zavpil in zajokal,
zaplaval na površje,
potem pa se vrnil globoko dol
sam,
je minilo res veliko časa.
Še vedno sem sam.
Srečam nekatere, ki so manjši od mene,
pa pobegnejo stran, ker se me bojijo
in mislijo, da jih bom pojedel.
Jaz pa jih nočem pojest,
rad bi jih samo nekaj vprašal,
se malo pogovarjal.
Samo to.
Nič več.

DEČEK

Pred kakim dnevom sem si hotel narediti sendvič.
Ena žemljica
Malo masla
Košček sira
Košček salame
In malo zelene solate.
Nič posebnega.
Narediti si sendvič v veselju je prava magija.
Žemljico sem pustil lebdet v zraku,

Menda ne bo šla daleč

Ko pripravljam

Sir

Salamo

In malo zelene solate.

Tukaj vse lebdi.

Konec koncev

Lebdim tudi jaz.

Da nam hrana ne bi pobegnila, uporabljamo nalepke.

Predstavljam si, jebemti, daš nalepko na košček sira

In ga prilepiš na mizo

Da bi si naredil sendvič.

Nalepko!

S tem da sendvičev skoraj nikoli ne jemo.

Sendvič je v veselju praznik.

Običajno imamo neka sranja v prahu

Nekaj kar se naredi iz vrečke.

Hitro in zlahka.

Nekaj kar mi mama ne bi nikoli dala za jest.

MAMA

Ne moreš tega jest,
to ni zdravo.

DEČEK

Umeten okus ima.

In gotovo ni zdravo.

Kot bi jedel stiropor, ne pa hrane.

Včasih pomislim da

Pogrešam dom.

Pogrešam kuhano hrano.

Pogrešam juho.

Nikoli nisem maral juhe,

zdaj pa jo pogrešam.

Vedno so me silili, naj jo jem,

Meni pa se je vedno upirala.

Zdaj bi za krožnik juhe ubijal.

Če bi mama to vedela, bi se mi smejala.

Čeprav se moja mama ne smeje več.

Komaj čakam da se vrnem na Zemljo.

Ne zaradi mame, ampak –

da bi jedel normalno hrano.

Da pojem to juho.

Da pojem vse s krožnika.

In da gledam zvezde,

Ampak z Zemlje,
ne od tukaj, ko so tako blizu.
Od tu jih je težko gledat.
Zelo se svetijo.

ŠTIRINAJSTI PRIZOR: spanje

DEKLICA

Ne smem več ležat doma.
Pravijo, da je bolje, če sem v bolnici.
Mama je tu z mano,
spi ob moji postelji.
Ko se zjutraj zbudi, je zakrčena,
ampak se dela, da ji ni nič.
Mene še vedno ne boli,
samo zelo utrujena sem.

MAMA

Vsak večer spim na fotelju,
Zbujam se zakrčena.
Spijem kavo.
Mož mi prinese stvari, da se preoblečem,
Ampak nikoli ne ostane z mano.

TATA

Ne morem sedet tam.
Res ne morem sedet tam.

52 HERTZOV

Rad bi vedel, kako je, ko zaspiš.
Ampak ne smem izvedet.
Da ne bi utonil.
Iščem koga, ki bi plaval z mano.
Le tako bom lahko zaspal.
Mama?
Me slišiš?
Tata?
Si tu?

DEČEK

Ko ponoči gledam Zemljo in ko vsi spijo,
Prižgem radio postajo.
Signal, ki ga ulovim vsak večer, se nahaja nekje v
oceanu.
Ne vem, čigav je in zakaj ga slišim vsak večer ob

istem času,
ampak kar slišim, je lepo.
Kot kakšna pesem.
Mogoče uspavanka.
Vse manj
In vse slabše spim.

52 HERTZOV

Mislim, da sem zelo utrujen,
da je stvar v tem.
Odkar sem se rodil, nisem spal.
Sinji kiti, kot tudi drugi sesalci, ki živijo v vodi,
Ne morejo tako zlahka zaspāt,
ne da bi utonili.
Da bi zaspali, sinji kiti potrebujejo nekoga
ki plava ob njih, ko oni spijo.
Potem pa se zamenjajo.
Jaz nimam nikogar, zato tudi ne spim.

DEČEK

Sploh ne morem več spat.
Že nekaj časa ne morem spat.
Uročeno gledam v Zemljo in poslušam to čudno
glasbo.
Morda sem si vse izmislil?
Nekoč davno sem pri pouku geografije zaspal pred
tablo.
Naslonil sem glavo na tablo in zaspal.
Morda je od takrat vse drugo samo sen?

PETNAJSTI PRIZOR: geografija

DEKLICA

Ne jem več veliko,
mamo in zdravnike to skrbi,
ampak mene ne.
Nikoli nisem rada jedla.
Tata pride z dečkom v bolnico.
Mami prinese kaj za obleč.
Tata in mama potem sedita, žalostna,
deček pa bi se igral,
a se nima s kom.
Tekla naokoli, kliče mamo in tata, naj ga pogledata,
onadva pa nič.
Deček mami reče, da je dobil enko pri geografiji.

DEČEK

Mama, pri geografiji sem dobil enko.

DEKLICA

Mama mu pravi –

MAMA

Bravo, sine moj.

DEKLICA

Ampak mama ga pravzaprav ne sliši.

Mama ničesar več ne sliši.

52 HERTZOV

Kaj, če me nihče nikoli ne bo slišal?

Kaj, če zaspi in utonem

in potem me več ni?

DEKLICA

Zaspala sem, mama.

Pusti me.

Utrujena sem.

MAMA

Samo še en grizljaj,

prosim te.

KLOVN

Stojim na vhodu majhne sobe.

V njej sta dve postelji.

Ena je prazna, v drugi je deklica.

Kratkih svetlih las.

Pogovarja se z mamo.

MAMA

Deklica me vpraša: mama, koga imaš raje?

Ne smem ji povedat.

To je neumno, kot je tudi tisto vprašanje

ko neznani ljudje otroke sprašujejo,

če imajo raje mamo ali tata.

Neumno je samo zato

Ker otroci nočejo povedat.

Da ne bi užalili mame ali tata.

In zdaj ona meni postavlja neumno vprašanje,

Koga imam raje?

Mama vaju ima oba enako rada.

Ampak ona ve, da lažem.

Ona vse ve.

Seveda lažem.

Ampak tega se ne pove.

Mi smo ena srečna družina.

Mi smo vedno bili ena srečna družina.

Ona mi pravi, da je vse v redu

In da ji ne rabim povedat.

DEKLICA

Ni mi treba povedat, mama.

Jaz vem.

Ampak nekega dne,

ko bom šla na morje,

ne pozabi, da moraš imet rada dečka.

Zelo ga moraš imet rada.

Moraš ga imet rada bolj kot ga imam jaz.

Mama me gleda in joka,

Ne vem, zakaj zdaj joka?

Deček pa – ne vem, kje je.

Sploh ga ne vidim več.

Menda ga nista kaznovala zaradi enke pri geografiji?

To bi bilo res neumno.

ŠESTNAJSTI PRIZOR: triki so povečini zato, da okoli prinesemo sami sebe, ne pa koga drugega

DEČEK

Ves dan uročeno gledam v Zemljo.

Nekaj belikastega, kot perje,

lebdí povsod naokoli.

Spomnilo me je na dom in postal sem žalosten.

Bila sva majhna in bila sva zunaj.

Ona se je igrala s svojimi barbikami,

jaz sem bil željan pozornosti.

Hotel sem jo zbadat,

Ker jo imam rad,

čeprav mi je šla pogosto na živce.

Ker jo imajo vsi radi.

In tako nisem vedel, kako drugače naj jo imam rad.

Kot da jo zbadam.

A ostrizeva barbiko?

DEKLICA

Zakaj bi ostrigla barbiko?

DEČEK

Zakaj je ne bi ostrigla?

Nihče nima tako dolgih las.

DEKLICA

Ampak če jo bova ostrigla, ne bo več imela dolgih las.

DEČEK

Ampak lasje rastejo.

DEKLICA

Si prepričan?

DEČEK

Seveda sem.

DEKLICA

Dobro, dajva.

DEČEK

Vem, da barbikini lasje ne rastejo,
ampak sovražim to njeno grdo barbiko.

Sovražim jo.

In zato lažem.

Barbiko sva ostrigla,

Njeni svetli lasje letijo vse naokoli.

Kot perje.

Pride mama in vpraša, kaj to leti.

Sprašuje naju, če sva oskubila kako kokoš.

Ona pove mami, da nisva,

Ampak da so to barbikini lasje.

Barbikini lasje?

Mama je besna,

To si ti naredil, vem.

To si sigurno ti naredil!

Zakaj si to naredil?

A veš, koliko je stala ta barbika.

Ona ji pravi: ampak mama, lasje rastejo!

Si ji ti to rekel?

Da barbikam rastejo lasje?

Molčim.

Gledam v tla

in čakam, da mine.

Malo bo vpila, potem pa bo nehala.

Vedno je tako.

A slišiš, kaj te sprašujem?

Mama nadaljuje.

Jaz še vedno molčim.

Gledam v tla

in čakam, da neha.

Potem pa jo ona prekine:

Ni je on mama, jaz sem jo.

Barbiko sem ostrigla, da bi imeli enaki frizuri.

Če lasje rastejo meni,

rastejo tudi barbiki, a ne?

Mama globoko vzdihne,

Ona pa mi skrivaj, da mama ne bi videla, pomežikne.

MAMA

Morali smo ji ostrič lase.

Precej so ji izpadali.

Bolje je tako, da jo mi ostrižemo,

kot da se vsakič pred njo razjokam,

ko ji izpade pramen.

Poglej, kako ti pristoji, a ne?

DEKLICA

Ja.

MAMA

Zdaj so kratke frizure moderne.

Evo, jutri se bom tudi jaz ostrigla.

DEKLICA

Ni treba, mama, rada imam tvoje dolge lase.

KLOVN

Deklica se smeji,

ampak težko dviga glavo z blazine.

Mama sedi ob njej.

Vidi me, pomaha mi.

Tudi jaz pomaham njej.

MAMA

Kar naprej.

DEKLICA

Znaš kake trike?

DEKLICA

Iz balonov znam delat živali.

DEKLICA

Kaj še?

KLOVN

Znam žonglirat

in hodit po žici

in skakat po trampolinu.

DEKLICA

A znaš pet?

KLOVN

Lahko poskusim.

MAMA

Klovn je prišel v sobo in ona ga je vprašala, če zna pet.

On ji je rekel da bo pel, če želi, da poje.

Ona pokima in se žalostno nasmehne.

KLOVN

Prosila me je, če ji zapojem kako pesmico.

Ne vem, kaj naj.

Hitro si nekaj izmisli.

Hitro.

Spomnim se neke uspavanke.

Pričnem pet.

Zdaj se ne smem razjokat, a v grlu imam cmok.

Njena mama me ne gleda.

Ves čas gleda deklico.

Ona se nasmiha,

zapira oči,

še vedno se nasmiha,

sega po mamini roki

in potem zaspi.

Jaz končam pesem in grem iz sobe.

Tečem do stranišča in bruham.

Zdelo se mi je, da bruham ure in ure.

Pesem, ki sem ji jo pel, sem takoj pozabil.

In še vedno se je ne morem spomnit.

SEDEMNAJSTI PRIZOR: pesem, ki se je nihče ne spomni, a jo vsi poznajo

52 HERTZOV

Mamo in tata najbolj pogrešam ponoči,

zato sem ponoči najglasnejši.

DEČEK

Moja sestra je umrla, ko sva bila majhna.

Nek večer, v bolnici

je prosila nekega klovn, ki se je znašel tam,

naj ji zapoje pesmico.

Mene ni bilo tam.

Niti tata.

Mama je bila.

Klovn ji je zapel pesmico,

zaspala je

in se ni več zbudila.

Mama je od takrat žalostna.

Ne sili me več, da jem.

Niti juhe.

Mama, prosim te, pojej, kar imaš na krožniku.

MAMA

Ne morem.

DEČEK

Prosim te.

MAMA

Pusti me.

DEČEK

Vedno sem vedel, da imajo njo vsi raje.

Vedno sem hotel it od tu,

vedel sem, da tu ni moje mesto.

Nikoli nisem hotel bit v napoto.

Nisem hotel bit v napoto, a sem vseeno stalno bil.

Ali pa se mi je tako zdelo.

Vedno sem bil besen nanjo,

ker so jo imeli vsi radi,

meni pa nihče ni posvečal pozornosti,

zdaj pa sem besen

ker je ni,

ker mi je ona edina posvečala pozornost.

In to je bila edina pozornost, ki sem jo kdajkoli potreboval.

Mislil, da jo bom za vedno pogrešal.

KLOVN

Vrnil sem se v bolnico, da bi našel tisto deklco.

Tisto, ki sem ji pel pesem, ki se je ne morem več spomnit.

Iskal sem jo, potem pa dojel, da je ni.

Spet sem bruhal.

Izbruhal sem vse

kar sem kdajkoli pojedel na kakem rojstnem dnevu.

Vse.

Mislil sem, da bom umrl.

Povedali so mi, da je deklca umrla.

Ne morem se spomnit, kaj sem ji pel.

Vsega drugega se spomnim.

Njenega obraza

In sivkastih oči

In njenega smeha

In njenega glasu

In njenih kratkih svetlih las, ki izginjajo

Vsega.

Samo pesmi, ki sem ji jo pel

se ne morem spomnit.

DEČEK

Ko je ni bilo več

Sta tako mama kot tata obmolknila.

Tudi pred tem nista poslušala, kaj se dogaja z mano, od takrat pa še posebej ne.

Tata je en dan pobral stvari in šel iz hiše.

Nikoli več ga nismo videli.

KLOVN

Po tej uspavanki sem si snel nos.

Še vedno imam

pisano lasuljo,

prevelike čevlje,

precej šminke na obrazu,

ampak nosu si ne morem več nadet.

Mislil, da nisem več klovn.

Zdaj zgolj spominjam na lupino nekega klovna.

Zapustil sem skupino in tavam.

Hodil bom po Zemlji,

dokler se ne spomnim.

DEČEK

Težko bi pobegnil

dlje od doma.

To je najdlje, kar je kdorkoli kadarkoli pobegnil od doma.

In še kadar se vrnem na Zemljo,

grem redko domov.

52 HERTZOV

Sinji kiti so živali, ki komunicirajo s pesmijo.

Toda njihovo petje je specifično,

ker sinji kiti ne pojejo vedno iste melodije

ampak stalno skladajo.

Nikogar ni bilo, ki bi me naučil pet,

pa sem se sam nekako znašel,

pojem pa v glavnem ponoči,

da ne bi zaspal

in slučajno potonil.

DEČEK

Ta signal, ki ga vsak večer ob istem času lovim iz morja,

je najlepša pesem, kar sem jih kdaj slišal.

V življenju nisem slišal veliko pesmi,

ampak vem, da je to lepo.

Spominja me nanjo.

Verjetno zato.

Tako zelo me spominja nanjo,

da sem si prvič zaželel vrniti na Zemljo.

Čeprav je ona zdaj pravzaprav nekje tu gor.

DEKLICA

Poglej, zvezdni utrinek!

DEČEK

To ni zvezdni utrinek, ampak –

DEKLICA

Ampak kaj?!

Drek?

Kamen?

Prah?

DEČEK

Dobro, dobro, ni,
evo, si bom nekaj zaželel.
Okej?

DEKLICA

Okej.

KLOVN

Sedel sem nekam, odkoder se je slišal radio.
V novicah so sporočali, da je neki astronomt
z vesoljske postaje
ujel signal iz oceana.
Signal je bil signal nekega sinjega kita.
Kar je nenavadno,
je to, da je bil na frekvenci 52 hertzov,
kar je precej visoka frekvenca
za pesem sinjega kita.
Ker je tako visoka,
frekvenca 52 hertzov temu sinjemu kitu
onemogoča srečanje z drugimi kiti svoje vrste.
In zato je sam.

DEČEK

Spustil sem se na Zemljo.
Po odkritju sinjega kita
in njegove melodije na frekvenci 52 hertzov
več nisem mogel ostati zgoraj.
Moral sem priti dol.
Bit bliže morju.
In bliže tej pesmi.
Moral sem videti mamo.

KLOVN

Ta radio postaja je potem oddajala melodijo
tega sinjega kita, ki sam plava po morjih
in oceanih.
Jaz sem slišal to pesem
in se spomnil nečesa
kar sem davno, davno pozabil.

MAMA

Pa to si res ti!

DEČEK

Jaz sem.

52 HERTZOV

Nek večer so prišli neki ljudje
V potapljaški opremi
in vgradili ojačevalec zvoka.
Zdaj sem malo glasnejši.
Končno se me sliši.
Nisem našel mame in tata,
a je mene našla jata ribic.
Podobne so zvezdam.
Imajo dolge, dolge repe,
ki so videti kot najnežnejši prameni las,
in ne bojijo se me.
Ne mislijo, da jih bom pojedel.
Ne bojijo se me.
Veliko jih je.
Niti prešteti jih ne morem.
Vsak večer plavajo ob meni
in končno lahko spim.

KLOVN

Ko sem slišal to pesem,
si nisem predstavljal ničesar,
samo razjokal sem se
nad veličino tega ogromnega prostranstva.
Iz žepa sem vzel svoj klovnovski nos
in ga vrnil na obraz.

MAMA

Pred nekaj dnevi sem videla zvezdni utrinek,
vem da padajoče zvezde ne obstajajo,
ampak vseeno sem si nekaj zaželela
hotela sem te videti.

DEČEK

Isto jaz, mama.
Mama?

MAMA

Prosim?

DEČEK

Kaj je večje, nebo ali morje?

KONEC

Festival

IN STOLETJE BO ZARDELO. PRIMER KOCBEK

JEREBIKA, ŠTRUDELJ, PLES PA ŠE KAJ

V tekmovalnem programu 52. Tedna slovenske drame v Kranju sta gostovali dve predstavi v izvedbi SNG Nova Gorica, filozofsko-dokumentarna predstava *In stoletje bo zardelo. Primer Kocbek* (koprodukcija z APT Novo mesto) v režiji Matjaža Bergerja in veseloigra *jerebika, štrudelj, ples pa še kaj* (koprodukcija s SMG Ljubljana) v režiji Jureta Novaka.

KONTAKTI

CONTACTS

Slovensko narodno gledališče Nova Gorica

Slovene National Theatre Nova Gorica

Trg Edvarda Kardelja 5, 5000 Nova Gorica,

Slovenija / Slovenia

t +386 5 335 22 00, f +386 5 302 12 70

info@sng-ng.si, www.sng-ng.si

Direktorica / *General Manager*

Mirjam Drnovšček

mirjam.drnovscek@sng-ng.si

+386 5 335 22 10

Umetniški vodja / *Artistic Director*

Marko Bratuš

marko.bratus@sng-ng.si

+386 5 335 22 10

Poslovna sekretarka / *Business Secretary*

Barbara Skorjanc

barbara.skorjanc@sng-ng.si

+386 5 335 22 10

Dramaturginji / *Dramaturgs*

mag. Ana Kržišnik Blažica

ana.krzisnik@sng-ng.si

+386 5 335 22 15 in / and

Martina Mrhar

martina.mrhar@sng-ng.si

+386 5 335 22 01

Lektorica / *Language Consultant*

Anja Pišot

anja.pisot@sng-ng.si

+386 5 335 22 18

Dramaturginja in vodja AMO /

Dramaturg and Chief of AMO

Tereza Gregorič

tereza.gregoric@sng-ng.si

+386 5 335 22 02

Odnosi z javnostjo / *Publicity Manager*

Metka Sulič

odnosizjavnostjo@sng-ng.si

+386 5 335 22 50

Organizatorica / *Organizer*

mag. Barbara Simčič Veličkov

organizacija@sng-ng.si

+386 5 335 22 04

Vodja računovodstva / *Chief Accountant*

Neža Lango

neza.lango@sng-ng.si

+386 5 335 22 07

Tehnični vodja / *Technical Director*

Aleksander Blažica

aleksander.blazica@sng-ng.si

+386 5 335 22 14

Blagajna / Box Office

t +386 5 335 22 47, e blagajna@sng-ng.si

vsak delavnik / *workdays* 10.00–12.00 in / and
15.00–17.00

ter uro pred pričetkom predstav /

and an hour before each performance

Spletna prodaja / Online ticket purchase

sng-ng.kupikarto.si

Dejavnost gledališča financira Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.
Del spremljevalnega programa sofinancira Mestna občina Nova Gorica.

Svet SNG Nova Gorica / Council SNT Nova Gorica

Robert Gajser (predsednik / *president*), Klavdija Figelj (podpredsednica / *vice president*), Martina Mrhar, Damjana Pavlica, Marjan Zahar

Strokovni svet SNG Nova Gorica / Expert Council SNT Nova Gorica

Andrejka Markočič Šušmelj (predsednica / *president*), Tereza Gregorič (podpredsednica / *vice president*), mag. Alida Bevk, Igor Komel, Matija Rupel, Aleš Valič

GO! 2025
Nova Gorica • Gorizia

Evropska prestolnica kulture
Capitale europea della cultura
European capital of culture

Sponzor

Medijska sponzorja

Gledališki list

SNG Nova Gorica, sezona 2021/2022, številka 5

Izdajatelj SNG Nova Gorica, predstavnica Mirjam Drnovšček

Urednica Martina Mrhar

Uredništvo Tereza Gregorič, mag. Ana Kržišnik Blažica in Anja Pišot

Lektorica Anja Pišot

Fotografa Peter Uhan in Barbara Čeferin (str. 68 zgoraj)

Oblikovalec Andraž Filač

Naklada 300

Tisk A-media

SNG Nova Gorica ISSN 1581-9884

Cena publikacije je 2 evra.

